

Doktora Öğrencisi
Batuhan ALİŞOĞLU

Eskişehir Osmangazi Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih
Anabilim Dalı,
batuhanalisoglu@hotmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6652-0015>

Başvuruda bulundu. Kabul edildi.
Applied Accepted

Eser Geçmişi / Article Past: 21/11/2020 07/12/2020

Araştırma Makalesi

DOI: <http://dx.doi.org/10.21551/jhf.829322>

Research Paper

Orjinal Makale / Original Paper

Milli Eğitim Bakanlığı Sürecinde İbrahim Hulusi Öktem (1963-1965)

İbrahim Hulusi Öktem in the process of his National Education Ministry

Öz

İbrahim Hulusi Öktem, 1904 yılında Karaman’da doğmuştur. Üniversite eğitimini İstanbul Darülfununu Mekteb-i Tıbbiye’de, uzmanlığını ise Lyon ve Paris Tıp Fakültelerinde tamamlamıştır. Üniversite yıllarında Milli Türk Talebe Birliği başkanlığı görevini yürütmüştür. Öktem, siyasete 1954 yılında Demokrat Parti’den Bursa milletvekili olarak girmiş, Hürriyet Partisi ve Cumhuriyet Halk Partisi de dâhil olmak üzere toplam üç partide görev yapmıştır. 1963 ve 1965 yıllarında olmak üzere iki defa İsmet İnönü hükümetlerinde Milli Eğitim Bakanlığı’na getirilmiştir. İbrahim Hulusi Öktem’in bu dönemdeki icraatlarının temelini imam hatipler, teknik eğitim, üniversiteler, köylünün eğitimdeki konumu ve öğretmen yetiştirme politikaları oluşturmuştur. Yaşamı boyunca Türk siyasetinde önemli bir rol oynamış, 16 Kasım 1982 tarihinde hayatını kaybetmiştir. Çalışmada, İbrahim Hulusi Öktem’in hayatı ve Türk eğitim sistemine katkıları araştırılacaktır. Çalışma sırasında zabıt cerideleri, Cumhuriyet Arşivi belgeleri, basın kaynakları, araştırma ve inceleme eserlerinden yararlanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: İbrahim Hulusi Öktem, Milli Eğitim, Bakanlık, Eğitim Politikaları

Abstract

İbrahim Hulusi Öktem was born in 1904 in Karaman. He completed his university education in Istanbul Darülfununu Mekteb-i Tıbbiye, and his expertise in Lyon and Paris Medical Faculties. During his university years, he served as the president of the National Turkish Student Association. Öktem entered politics in 1954 as a Bursa deputy from the Democrat Party and served in three parties, including the Freedom Party and the Republican People’s Party. He appointed to the Ministry of National Education in İsmet İnönü governments twice in 1963 and 1965. The main actions of İbrahim Hulusi Öktem in this period were imam hatips, technical education, universities, the position of the villagers in education and teacher training policies. He played an important role in Turkish politics throughout his life and died on 16 November 1982. In the study, İbrahim Hulusi Öktem’s life and his contributions to the Turkish education system will be investigated. In the study, court ceremonies, Republic Archive documents, press sources, research and study works were used.

Keywords: İbrahim Hulusi Öktem, National Education, Ministry, Education Policies

ATIF: ALİŞOĞLU Batuhan, “Milli Eğitim Bakanlığı Sürecinde İbrahim Hulusi Öktem (1963-1965)”, *Tarih ve Gelecek Dergisi*, 6/4 (Aralık 2020), s. (1423-1450)

CITE: ALİŞOĞLU Batuhan, “İbrahim Hulusi Öktem in the process of his National Education Ministry”, *Journal of History and Future*, 6/4 (December 2020), pp. (1423-1450)

Giriş

Yeni kurulan Türkiye Devleti'nin ulus devlet olarak oluşumunda en önemli enstrümanlardan biri de eğitim olmuştur. Türkiye Cumhuriyeti, kuruluşundan itibaren birçok eğitim politikasını uygulamaya koymuştur.¹ Toplumun temel unsurlarından eğitim, geliştirilmesi planlanan başlıca maddelerden biri olarak göz önünde bulundurulmuştur. Bu konuya verilen değer, Kurtuluş Savaşı'nın devam ettiği süreçte 1921 Maarif Kongresi'nin toplanması ve 1923 İzmir İktisat Kongresi sonucu alınan eğitimle ilgili kararlarla anlaşılmaktadır.² 3 Mart 1924'te kabul edilen Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile başlayan eğitim devrimleri, modernleşme bağlamında yoğun politikalar içermiştir. 429 ve 439 sayılı yasalarla modernite anlayışına ters düşen eski eğitim unsurlarını tedavülden kaldırmak amaçlanmıştır. Medreselerin kapatılıp tüm okulların Maarif Vekâleti'ne bağlanması, eğitimin devlet denetimine girerek yeni yapılandırmaların mümkün olduğunca aktif bir şekilde gerçekleşmesini sağlamıştır. Böylece laik eğitim sistemine geçişin ilk adımları atılmıştır. Daha sonra eğitim sisteminin geliştirilmesi amacıyla yurt dışından uzmanların çağırılması, Latin kökenli Türk alfabesinin kabulü, karma eğitime geçilmesi ve eğitimin yaygınlaşması amacıyla girişilen öğretmen yetiştirme faaliyetleri çağdaş bir geleceğin inşasına ışık tutar nitelikte gerçekleştirilmiştir.

Siyasi açıdan yeni bir sistem kurulmasına rağmen toplumsal yapıda eskiye bağlılık gösteren muhafazakâr kesim, varlığını her zaman korumuştur. Çağdaş medeniyetler düzeyine erişebilmek amacıyla atılan yeni adımlar, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde zaman zaman muhalif tepkiyle karşılanmıştır. Cumhuriyet Halk Partisi'nin 27 yıllık tek parti iktidarında uygulanan eğitim politikaları, parti içerisinde bulunan muhalif kesim tarafından eleştirilmiştir. Çok partili hayata geçilmesiyle ortaya çıkan “muhalefet” kavramı, uygulanan ve uygulanacak eğitim politikalarının detaylı bir biçimde tartışılmasına zemin hazırlamıştır. Özellikle “öğretmen yetiştirme” politikalarının uygulanmasında Demokrat Parti yoğun bir muhalefet göstermiştir. Köylüye karşı pragmatist bir yaklaşım sergileyen Demokrat Parti, Köy Enstitülerini köylüye karşı yüklenen bir “kulfet” olarak görüp “köylüyü köye kapatmak” olarak yorumlamış ve iktidara geçmesiyle birlikte Köy Enstitülerini kapatmak amacıyla girişimlerde bulunmuştur. Basında Köy Enstitülerini yeren yazılar yayımlanmış, verilen eğitim eleştirilerek öğretmen kadrolarının ve müfredatın değiştirilmesi tavsiye edilmiştir.³ En çok tartışılan konulardan biri ise “din eğitimi” olmuştur. Bilim ve tekniğin yanında manevi duyguları ön plana çıkararak kamuoyu oluşturmayı başaran Demokrat Parti,⁴ Köy

1 Muhsin Hesapçıoğlu, “Türkiye’de Cumhuriyet Döneminde Eğitim Politikası ve Felsefesi”, *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, S. 29, 2009, s. 122-125.

2 Mustafa Kemal, 19 Şubat 1923 tarihinde İzmir İktisat Kongresi esnasında şu şekilde konuşmuştur: “...Yeni devletimizin, yeni hükümetimizin bütün esasları, bütün programları iktisat programından çıkmalıdır. Çünkü demin dediğim gibi her şey bunun içinde mündemiştir. Binaenaleyh evlatlarımızı o suretle talim ve terbiye etmeliyiz, onlara o suretle ilim ve irfan vermeliyiz ki, âlemi ticaret, ziraat ve sanatta ve bütün bunların faaliyet sahalarında müsmir olsunlar, müessir olsunlar, faal olsunlar, ameli bir uzuv olsunlar. Binaenaleyh maarif programımız, gerek iptidai tahsilde, gerek orta tahsilde verilecek bütün şeyler, bu nokta-i nazara göre olmalıdır.” Bkz. *Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri II (1906-1938)*, Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Yayınları, Ankara, 1997, s. 115.

3 Zafer Tangülü, “Demokrat Parti Eğitim Politikaları (1950-1960)”, *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, C. 10, S. 2, Bahar 2012, s. 400-401.

4 I. Menderes Hükümeti'nin parti tüzüğünde şu ifadeler geçmektedir: “Gerek dini öğretim sorunu, gerekse de din adamlarını yetiştirecek kurumların kurulması konusunda uzmanlar tarafından esaslı bir program hazırlanacaktır. Üniversiteler bünyesinde yer alacak İlahiyat Fakülteleri, özerk olmalıdır.” Tangülü,

Enstitüleri'ni kapatma planını başarıyla uygulamaya koymuştur.

İktidarların eğitim politikaları, bakanların tutum ve uygulamalarıyla bağlantılıdır. Bu nedenle Milli Eğitim Bakanları, mensubu oldukları partinin eğitim programının mümkün olduğunca etkin şekilde hayata geçirilmesini amaçlamaktadır. Cumhuriyetin ilanından sonra İsmail Safa Özler ile başlayan ilk bakanlık süreci, 22 Mayıs 1950'ye kadar Cumhuriyet Halk Partisi koltuklarından seçilmiştir. Ardından Hüseyin Avni Başman ile başlayan Demokrat Parti varlığı, 27 Mayıs 1960 darbesi ile ağırlığını kaybetmiştir.

27 Mayıs darbesinin gerçekleştirilmesinde Demokrat Parti'nin eğitim politikalarının etkisi oldukça fazladır. Özellikle 21 Temmuz 1953 tarihinde yürürlüğe giren 6185 sayılı kanunun 46/d maddesinde üniversite öğretim üyelerinin siyasi faaliyette bulunmalarının meslekten ihraç sebebi olarak kabul edildiği ifadeler⁵, akademi camiasında Demokrat Parti'ye karşı cephe alınmasına neden olmuştur. Daha sonra, 1954'te çıkarılan meslekte 25 yılını dolduran akademisyenlerin istenildiğinde emekli edilebilmesini içeren "Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Kanununun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesine Dair Kanun"⁶ ve Milli Eğitim Bakanı'na akademisyenleri bakanlık emrine alma ve görevden uzaklaştırma yetkisi veren "Bağlı Buldukları Teşkilat Emrine Alınmak Suretiyle Vazifeden Uzaklaştırılacaklar Hakkında Kanunu"⁷ yürürlüğe girmiştir. Tüm bu uygulamalarla üniversitelerin yönetsel özerkliğine müdahale edilmiştir.⁸

Demokrat Parti'nin 1957 seçimlerini kazanmasına rağmen oy kaybedip Cumhuriyet Halk Partisi'nin oy oranını arttırmasıyla beraber, iktidara muhalif olan öğretim üyeleri hükümetin politikalarına eleştirel bir yaklaşım sergilemişlerdir. Böylece üniversitelerin muhalefetin bir siyasi gücü haline gelmesi sonucunda iktidar ile üniversiteler arasındaki çekişmeler artış göstermiştir. Daha sonra Nisan 1960'ta Tahkikat Komisyonu'na yeni yetkilerin verilmesi amacıyla tartışılan "yetki kanunu", üniversiteler ile iktidar arasındaki gerilimin tavan yapmasına neden olmuştur.⁹ Bazı öğretim üyelerinin Tahkikat Komisyonu'na yönelik sert demeçler vermeleriyle birlikte, üniversiteler iktidara karşı fiili eylemlere de başlamışlardır.¹⁰ 19 Nisan'da iktidarın faaliyetlerini kınayan sloganlar atan bir topluluğun polis tarafından dağıtılıp gözaltına alınmasından sonra olaylar İstanbul'a sıçramıştır. 27 Nisan 1960 tarihinde polisin öğrencilere karşı sert müdahalesi ile olaylar ulusal bir düzeye ulaşmış ve 28-29 Nisan Olayları başlamıştır.¹¹ Böylece Demokrat Parti'nin Kemalist ilkelerden ödün verdiği ve din sömürücülüğü yaptığı gerekçesiyle organize olan

a.g.m., s. 393.

- 5 Üniversite öğretim meslekinden çıkarma: Üniversite öğretim mesleğinde kalmasına yer bırakmayacak kadar şeref ve haysiyet kırıcı bir suç işleyenlerle, siyasi teşekküllerde fiili vazife alanlar veya 3'üncü maddenin e bendi hükmünün cevaz vermediği siyasi yayınlarda veya beyanlarda bulunanlar üniversite öğretim meslekinden çıkarılır. Bu gibilerin akademik unvanlarını taşıyıp taşımayacakları üniversite senatolarınca ayrıca karar altına alınır". *Milliyet*, 22 Temmuz 1953, s. 1-7; *Resmi Gazete*, 28 Temmuz 1953, Kanun No: 6185, s. 6836.
- 6 *Resmi Gazete*, 25 Haziran 1954, Kanun No: 6422, s. 9702.
- 7 *Resmi Gazete*, 8 Temmuz 1954, Kanun No: 6435, s. 9842.
- 8 M. Tahir Hatiboğlu, *Türkiye Üniversite Tarihi*, Selvi Yayınevi, Ankara, 2000, s. 213; *Milliyet*, 27 Nisan 1960, s. 1-5.
- 9 Altan Öymen, *Ve İhtilal*, Doğan Kitap, İstanbul, 2013, s. 588.
- 10 Ali Fuat Başgil, *27 Mayıs İhtilali ve Sebepleri*, Yağmur Yayınları, İstanbul, 2008, s. 117-118.
- 11 Firdes Temizgüney, "1960 Darbesine Giden Süreçte Önemli Bir Kesit: İstanbul Öğrenci Olayları", *Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi*, S. 27, Bahar 2018, s. 187-200.

üniversite hareketi, 27 Mayıs darbesine giden süreçte oldukça etkili olmuştur.

Darbe sonrası kurulan askeri hükümetler, söz aldığı her platformda yönetime el koymanın gerekliliğini kamuoyu ile paylaşmıştır. Askeri hükümetin ilk Milli Eğitim Bakanı olarak atanan Fehmi Yavuz, bu konudaki görüşlerini şu şekilde belirtmiştir:¹²

“ Siyasî hayatımızın son yılları, hassaten son ayları buhranlı geçmiş, gerginlik milli bir felaket halini almak üzere iken silahlı kuvvetlerimizin tam zamanında memleket mukadderatına hâkim olması sayesinde varlığımız kurtarılmıştır. ...Türk milletinin hakka ve adalete bağlılığını, medeni ve hür yaşama azmini bütün dünya bir defa daha görmüş bulunmaktadır. Türk gençliğinin memleket mukadderatındaki mesuliyetini derinden idrak etmesi, idealizmin kıymet ve itibarını iade etmiştir. 27 Mayıs inkılâbı ile bir defa daha görülmüştür ki, bir millet için hür, demokratik ve medenî hayat eğitimsiz olamaz Mücadelesini ümitsiz gibi görünen çok güç şartlar içinde dahi başarı ile yürütebilen Türk eğitimcilerinin yolu, şimdi artık her türlü sunî engellerden temizlenmiş bulunuyor. Bundan böyle, maarif problemlerimizin hallinde ilim, rehberimiz; meslektaşlarımızın tecrübe, bilgi ve tavsiyeleri ise başlıca yardımcımız olacaktır.”

Ayrıca darbe sonrası dönem “hürriyet devri” olarak nitelendirilmiş, ihtilalin gerekliliğinin ve anlamının eğitimciler tarafından tüm Türk halkına duyurulması rica edilmiştir. “Kutsal ödev” olarak nitelendirilen bu ricanın uygulanması için her türlü önlemin alınacağı belirtilmiştir. Demokrasi temasının işlendiği benzer açıklamalar, askeri hükümet tarafından dönem dönem tekrarlanmıştır. 1961 seçiminin ertesinde İsmet İnönü tarafından kurulan 26. Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti, orduya karşı güven konuşmalarını sürdürmüştür. Nitekim dönemin Milli Eğitim Bakanı Hilmi İncesulu, düzenlenen 7. Milli Eğitim Şûrası’nın açılış konuşmasında “*Türk milletinin öğretmenlerine karşı minnettarlığı, ordusuna karşı olan minnettarlığı ile beraber yürür*” ifadesini kullanmıştır.¹³

Askeri yönetimin ardından İsmet İnönü tarafından kurulan kabineler Türkiye’nin içinde bulunduğu kaotik ortam nedeniyle pek etkili olamamıştır. Politik açıdan yoğun bir trafiğin yaşandığı bu uzun süreç, Milli Eğitim Bakanlığı dâhil olmak üzere birçok bakanlığın işleyişini fark edilir derecede aksatmıştır. Talat Aydemir’in 22 Şubat 1962 ve 20 Mayıs 1963 tarihlerinde başlattığı darbe girişimleri, ülke siyasetini yeniden bir kaosa sürüklemiş ve hükümetin eğitime gösterdiği ilginin azalmasına yol açmıştır. Bu süreçte, askerlik hizmetini yapan öğretmenlerin yaşadığı mağduriyet,¹⁴ protesto yürüyüşleri,¹⁵ 147’lerin üniversitelere geri dönmesi¹⁶ gibi gündem maddeleri olsa da eğitimin genel akışını bozacak bir olay meydana gelmemiştir. Tüm bu olaylar yaşanırken, daha önce Demokrat Parti ve Hürriyet Partisi bünyesinde de bulunan İbrahim Hulusi Öktem, Cumhuriyet Halk Partisi sıralarında Türkiye siyasi hayatında aktif rol oynamıştır.

1. İbrahim Hulusi Öktem’in Hayatı ve Siyasi Faaliyetleri

İbrahim Hulusi Öktem, 23 Nisan 1904 tarihinde Karaman’da dünyaya gelmiştir. Annesinin adı Emine, hem çiftçilik hem ticaretle uğraşan babasının adı ise Ahmet’tir. İki ablası vardır. 1917 yılında babası tarafından Almanya’ya gönderilmek istenmiş ancak I. Dünya Savaşı sebebiyle

12 T.C. Maarif Vekaleti Tebliğler Dergisi, 6 Haziran 1960, C. 23, S. 1107.

13 VII. Milli Eğitim Şûrası Açılış Konuşması (5 Şubat 1962), Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1962.

14 Milliyet, 28 Mart 1962, s. 3.

15 Bkz. Milliyet, 15 Temmuz 1962, s. 3; Milliyet, 31.07.1962; Milliyet, 29 Ocak 1963, s. 7.

16 Milliyet, 29 Mart 1962, s. 1.

gidememiştir. Ardından İstanbul Amerikan Koleji'nde eğitim görmüş ancak ders yılının sonunda İstanbul'un itilaf güçleri tarafından işgal edilmesi nedeniyle okul değiştirmek zorunda kalmıştır. Bu nedenle babasının yanına dönen Öktem, 1919-1920 döneminde Mersin'de Fransız Koleji'ne yazılmıştır. Ancak üç ay sonra bu okulun da kapanmasıyla eğitimi yeniden yarıda kalmıştır. Daha sonra 1921 yılında Beyrut Fransız Lisesi'ne kaydolarak ortaöğretimini burada tamamlamıştır. Beyrut'ta bulunan Fransız Tıp Fakültesi'ne kaydolmasına rağmen babası Ahmet Bey'in razı gelmemesi nedeniyle üniversite tahsilini İstanbul Darülfünunu Mekteb-i Tıbbiye'de görmüş, uzmanlığını ise Lyon ve Paris Tıp Fakültelerinde tamamlamıştır. İyi derecede Fransızca ve İngilizce bilmektedir. Meslek hayatına Sivas Hastanesi'nde operatör doktor olarak başlamış, Zonguldak ve Bursa Memleket Hastanelerinde operatör doktor ve baştabiplik yapmıştır. İstanbul Üniversitesi ve Yüksel Tahsil Talebe Birliği Başkanı, Uluslararası Öğrenci Birliği Genel Sekreterliği, Kızılay Hekimi ve Hekimler Birliği Başkanı, Milletlerarası Cerrahlar Koleji Asil Üyeliği görevlerini üstlenmiştir. Evli ve 1 çocuğu olan Öktem, 16 Kasım 1982 tarihinde ebediyete kavuşmuştur.¹⁷

Öktem, üniversite tahsili esnasında Milli Türk Talebe Birliği başkanlığı görevini yürütmüştür. 14 Aralık 1916 tarihinde kurulan Milli Türk Talebe Birliği'nin faaliyete geçirilmesi savaş koşulları nedeniyle 1924'te mümkün olmuştur. Birliğin faaliyete geçirilmesine İbrahim Öktem, Tahsin Bekir Balta ve Nihat Üçüncü öncülük etmiştir. Öktem, başkanlık sürecinde 1926'da Roma'da yapılan kongreye temsilci, 1927'de Paris'te düzenlenen Uluslararası Öğrenci Kongresi'ne Balkan Öğrenci Federasyonu temsilcisi ve 1928'de Peşte'de toplanan öğrenci kongresine Balkan Öğrenci Federasyonu genel sekreteri sıfatıyla olmak üzere üç uluslararası kongreye katılım göstermiştir.¹⁸

Öktem, siyasi hayatına 1954'te Demokrat Parti'den Bursa milletvekili olarak girmiştir. Metin Toker, "Akis" dergisinde İbrahim Öktem'in siyasete girmesini şu şekilde ifade etmiştir:¹⁹

"1954 seçimlerinin arifesinde, yoklamaların yaklaştığı o hararetli günlerde, Bursa Demokrat Parti il teşkilatı listesine Memleket Hastanesinin başhekimini almak için bir hayli gayret sarf ediyordu. O tarihlerde memleket hastanesinin başhekimini, Operatör İbrahim Öktem'di. İbrahim Öktem, çok mahir bir operatör olarak şöhret yapmıştı. Yurdun en uzak köşelerinden, onun neşterinden şifa aramaya gelenler oluyordu. Hakikaten onun zamanında Memleket Hastanesi intizam ve temizlik bakımından diğer devlet hastanelerinde örnek olacak bir hale gelmiş ve hastalar için çile doldurulan, eziyet çekilen bir yer olmaktan çıkarak derde derman bulunan bir şifahane olmuştu. Böyle bir başhekim, dünyanın neresinde olursa olsun elbette sevgi toplardı. İşte Bursa Demokrat Parti teşkilatı, bu sevginin mahreki olan operatörü almakla listesine kuvvet kazandıracağını biliyordu. Nitekim adaylığı kabul edilen İbrahim Öktem, yoklamaları rahatça atlayarak, 1954 seçimlerinde Bursa milletvekili olarak Büyük Millet Meclisi'ne girdi."

Öktem, siyasete girmesine rağmen hekim kimliğinden hiçbir zaman ödün vermemiştir. 1964'te yaptığı bir açıklamada hislerini "Kim ne derse desin kendimi politikacıdan ziyade hekim hissetmekteyim. Şu dakikada bir kaderin cilvesinin gadrine uğramış bir insanın duygusunu

17 TBMM Albümü 1950-1980, TBMM Basın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü Yayınları, Ankara, 2010, s. 623-785-849-913; *Akis*, 22 Haziran 1963, C. 27, S. 469, s. 20.

18 Çağatay Okutan, *Bozkurt'tan Kur'an'a Milli Türk Talebe Birliği (MTTB) 1916-1980*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2004, s. 25; İsmail Aktaş, *Atatürk ve Gençlik*, İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 1993, s. 46.

19 *Akis*, 13 Ekim 1956, C. 8, S. 127 s. 6. Ayrıca Öktem'in bir fotoğrafı, derginin bu sayısının kapak kısmında yer almıştır.

taşıymaktayım” şeklinde ifade etmiştir.²⁰

Öktem, “ispat hakkı” teklifini veren 19 vekilden biridir. Parti içi muhalefeti oluşturan 19 vekil Haysiyet Divanı’na sevk edilmiş,²¹ alınan kararlar 9’u partiden ihraç edilmiştir.²² Öktem’in de içinde bulunduğu kalan 10 vekil, ihraç kararları sonucunda bağımsız milletvekili olarak devam etmek için istifa etmişlerdir.²³ Bu vekiller, kamuoyunda “İspatçılar” olarak adlandırılmıştır. İspatçılar, istifa kararı sonrası 17 Ekim 1955 tarihinde Ankara Palas’ta düzenledikleri basın toplantısında istifa sebeplerini ve gelen sorular üzerine yeni bir parti kurmayacaklarını açıklamışlardır.²⁴ Ancak Adnan Menderes’in 4 Kasım 1955 tarihinde istifa eden vekillerin Demokrat Parti’ye geri dönebileceğine yönelik konuşması, ispatçılar tarafından grubu bölmeye yönelik bir taktik olarak algılanmış ve yeni bir parti kurma fikrini ortaya çıkarmıştır. Daha sonrasında 12 Kasım’da Fethi Çelikbaş ve Feridun Ergin’in yaptığı açıklamalarda “Hürriyet Partisi” adlı bir partinin kurulacağı duyurulmuştur. 16 Kasım’da Ankara’da düzenlenen bir basın toplantısında partinin kurulacağı resmen ilan edilmiştir. Nitekim 19 Aralık’ta Hürriyet Partisi resmi olarak siyasi yaşamına başlamıştır. Partinin genel sekreterliği görevini İbrahim Hulusi Öktem üstlenmiştir.²⁵ Öktem, aynı zamanda parti çalışmalarının yürütülmesi için oluşturulan 5 komisyondan Program Komisyonu’nda yer almıştır.²⁶

Demokrat Parti’ye yakınlığıyla bilinen Zafer gazetesinde, Öktem’e karşı kendisini ilgilendiren bir konu hakkında ispat hakkını tanımadığı yönünde eleştirel bir makale yayımlanmıştır. Bu makale karşısında Mücahit Beşer, Öktem ile bir görüşme gerçekleştirmiş ve “Zafer gazetesinin bugünkü nüshasını okuyanlar başyazısından itibaren bütün mühim sütunların Hürriyet Partisi mensuplarına hususi bir itina ile ayrılmış olacağına dikkat etmiş olacaktırlar. İspat hakkından kaçındığım gülünç bir yalandır. Müfterilerin ağır cezası ile neticelenen bir mahkeme safhasını kendilerine göre bir hayali mizansenle süsleyerek aleyhimde kullanmaya çalışmaktadırlar. Zafer gazetesine hak ettiği cevabı vermekte gecikmeyeceğim” cevabını almıştır.²⁷

Öktem, genel sekreteri olduğu partinin ülke içindeki teşkilatlanma ve yayılma faaliyetlerinde etkin bir biçimde yer almıştır. Basın ekseninde incelendiğinde ise basında yer alan tartışmalarda partinin bir nevi sözcüsü konumundadır. 30 Eylül 1956 tarihinde İsmet İnönü ve Fevzi Lütfi Karaosmanoğlu arasında Cumhuriyet Halk Partisi ile Hürriyet Partisi arasındaki işbirliğini konu alan bir görüşme gerçekleşmiştir.²⁸ Ancak bu işbirliği, iki tarafın mühim gördüğü konularda anlaşamamaları nedeniyle başarılı olmamıştır. Öktem, İnönü’den seçimlerin kazanılması halinde

20 Milliyet, 25 Mayıs 1964, s. 7.

21 Milliyet, 13 Ekim 1955, s. 7.

22 Lütfi Karaosmanoğlu, Safaettin Karanakçı, Ziyat Ebuzyiya, Ekrem Hayri Üstündağ, Sabahaddin Çıracıoğlu, Mustafa Timur, Behçet Kayaalp, İsmail Hakkı Akyüz, Ragıp Karaosmanoğlu. Milliyet, 15 Ekim 1955, s. 1-7.

23 Enver Güreli, Raif Arbay, Ekrem Alican, Muhsin Bayramoğlu, Mustafa Ekinci, Kasım Küfrevi, Şeref Kamil Mengü, Fethi Çelikbaş, İbrahim Hulusi Öktem; Milliyet, 16 Ekim 1955, s. 1; Mustafa Albayrak, Demokrat Parti’nin Zor Yılları (1954-1957), Mer Ak Yayınları, Mersin, 2020, s. 50-51.

24 Cumhuriyet, 18 Ekim 1955, s. 1; Milliyet, 18 Ekim 1955, s. 1-5.

25 Diren Çakmak, “Türk Siyasal Yaşamında Bir Muhalefet Partisi Örneği: Hürriyet Partisi (1955-1958)”, Gazi Akademik Bakış, C. 2, S. 3, 2008, s. 154.

26 İlkay Kirişçioğlu, The Freedom Party and Grand Narratives, Boğaziçi Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2018, s. 91.

27 Cumhuriyet, 5 Mart 1956, s. 3; Milliyet, 5 Mart 1956, s. 3.

28 Milliyet, 1 Ekim 1956, s. 1.

cumhurbaşkanı olmayacağına dair bir bildiri yayınlamasını istemiş ancak bu istek İnönü tarafından kabul edilmemiştir.²⁹ Bu konu hakkında partisi adına basına yaptığı açıklamada, işbirliğinin İsmet İnönü'nün cumhurbaşkanı olmaksızın ısrarı nedeniyle gerçekleşmediğini söyleyen Öktem, "İnönü, cumhurbaşkanı olmak istemekte ısrar etmeseydi işbirliğinde anlaşabilecektik. İnönü, "Ben cumhurbaşkanı olmak istemiyorum." diyecekti. CHP bizi aldattı ve uyuttu" demiştir.³⁰ Sonrasında işbirliği yönünde olumlu yanıt alınamayan Cumhuriyetçi Millet Partisi de Öktem tarafından eleştirilmiştir.³¹

1957 seçimlerinin öncesinde, üç parti arasındaki işbirliği yeniden gündeme gelmiş, gerçekleştirilen görüşmelerden olumlu sonuçlar alınmıştır. Seçim sonrasında iktidara geldiği takdirde altı ay içinde meclisin kurucu meclise dönüştürülüp yeni bir rejim temelinde genel seçimin tekrarlanacağı hususunda bir anlaşma sağlanmıştır. Ancak Demokrat Parti, bu işbirliğini iktidar mücadelesinde bir tehdit olarak algılayarak 11 Eylül'de TBMM'ye sunduğu tasarıda muhalefet partilerinin seçime ortak bir listeyle katılmasını engellemiştir.³² Bunun sonucunda partiler seçime ayrı ayrı gireceklerini beyan etmişlerdir. Hürriyet Partisi üyeleri, bu kararı Öktem'in İstanbul Parti İl Merkezi'ne gönderdiği "Seçimlere her yerde gireceğiz. Çalışmalara ve kuruluşlara hızla devam ediniz" yazılı telgraf ile öğrenmiştir.³³ Bu kararın ardından yürütülen seçim çalışmaları sonrasında 22 Ekim 1957 seçimlerinde oyların %3,8'ini alan Hürriyet Partisi, kendi içinde bir başarısızlıkla karşılaşmıştır.³⁴ Seçimin ardından basında Öktem'in İstanbul'da bir muayenehane açarak doktorluk yapmak niyetinde olduğu yazılmıştır.³⁵ Ancak Öktem, 17 Ekim'de düzenlenen basın toplantısında seçimlerin Hürriyet Partisi'nin istediği gibi sonlanmamasının doğal olduğunu beyan ederek parti teşkilatının seçim sonuçlarından sarsılmadığını söylemiş ve seçimlerdeki işbirliği konuşmalarından Cumhuriyet Halk Partisi'nin olumlu bir şekilde etkilendiğini öne sürmüştür.³⁶ Öktem, parti bünyesindeki çalışmalar devam ederken 1956'da Konya'da yaptığı bir konuşmanın suç unsuru sayılması nedeniyle savcılığa sevk edilerek ifadesi alınmıştır.³⁷ Sonraki süreçte parti içerisindeki yapılanma değişiklik göstermiş, genel sekreterlik görevini Turan Güneş devralırken Öktem ise genel başkan vekili görevine atanmıştır.³⁸

-
- 29 Feroz Ahmad, Bedia Turgay Ahmad, *Türkiye'de Çok Partili Politikanın Açıklamalı Kronolojisi 1945-1971*, Bilgi Yayınevi, İstanbul, 1976, s. 154.
- 30 *Cumhuriyet*, 14 Ekim 1956, s. 1.
- 31 *Milliyet*, 17 Ekim 1956, s. 1-5.
- 32 Gül Tuba Taşpınar Dağcı, "Türk Siyasi Tarihinde Hürriyet Partisi'nin Yeri", *Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları Dergisi*, S. 8, 2005, s. 26; 16 Şubat 1950 tarihli 5545 sayılı Milletvekilleri Seçim Kanunu'nun 35. ve 109. maddeleri değiştirilmiş ve yapılan oylamada 361'e 31 karşıt oyla kabul edilmiştir. *Resmi Gazete*, 13 Eylül 1957, s. 17850; *TBMM Tutanak Dergisi*, 11 Eylül 1957, Dönem: 10, Cilt: 20, Toplantı: 3, s. 685-697-713-714-729-731-734-740-743.
- 33 *Milliyet*, 20 Eylül 1957, s. 3.
- 34 Bkz. Orhan Aldıkaçtı, "27 Ekim 1957 Milletvekilleri Seçimi", İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, C. 24, S. 1-4, 1959, s. 20-22.
- 35 *Milliyet*, 4 Ekim 1957, s. 3.
- 36 *Milliyet*, 18 Ekim 1957, s. 1.
- 37 *Milliyet*, 13 Aralık 1957, s. 3.
- 38 Şevket Raşit Hatipoğlu ile. *Akis*, 11 Aralık 1961, C. 23, S. 389, s. 15.

Hürriyet Partisi bünyesinde oluşturulmaya çalışılan Öktem'in de bulunduğu yeni tüzük toplantısında, parti genelinde uygulanması planlanan kararlar şu şekilde açıklanmıştır:³⁹

1. Diğer partilerle birleşme lafı ortadan kalkmalıdır.
2. Halkın seviyesine inilmelidir. Bu seviyeye inmemenin cezası son seçimlerde çekilmiştir.
3. Teşkilât geliştirilmeli ve dinamik halde tutulmalıdır.
4. Parti maddi bakımdan zorluklarla karşılaşmaktadır. Bunlar giderilmelidir.
5. Teşkilâtle yakından temas edilmeli, meclis çalışmalarına önem verilmelidir.
6. Parti tüzüğünde eksikler vardır. Son çıkarılan kanunlar muvacehesine yeni bir tüzük hazırlanmalıdır.
7. Nisbi seçimin propagandası yapılmalıdır.

Partinin gelecek hayatına dair birçok planın yapılması ve muhalefetin sürdürülmesine rağmen Hürriyet Partisi, mevcut siyasi atmosferde pek etkili olamamıştır. Böylece partinin CHP ile birleşeceği yönünde söylentiler ortaya çıkmıştır. Öktem, bu söylentiler karşısında “Dünya” gazetesi başta olmak üzere İstanbul’da yayımlanan gazetelere bir beyanat vermiş ve bu söylentilerin nedeni olarak CHP ve DP’yi göstermiştir. Bu beyanat, “Akis” dergisinde “nefis müdafaası” olarak nitelendirilmiştir.⁴⁰ Ancak daha sonra İsmet İnönü başkanlığında birtakım görüşmeler gerçekleştirilmiştir. 24 Kasım 1958 tarihinde düzenlenen parti kongresinde 5’e karşın 175 oy ile Hürriyet Partisi, CHP ile birleşmiştir. Bunun sonucunda Öktem’in de içlerinde bulunduğu parti milletvekillerinin birçoğu CHP’ye katılmış, azınlıkta kalan bir kesim ise DP’ye geri dönmüştür.⁴¹

CHP bünyesinde parti meclisi üyeliği⁴² ve genel sekreter yardımcılığı görevlerini yürüten Öktem, 27 Mayıs 1960 darbesinin ardından Kurucu Meclis Bursa temsilciliğine atanmıştır.⁴³ Zamanla CHP’den ayrılacağı dedikoduları doğsa da kendisi bu iddiaları yalanlamıştır.⁴⁴ Ardından 1961’de gerçekleştirilen seçimleri CHP Bursa adayı olarak kazanarak parti içindeki aktif faaliyetlerini sürdürmüştür. 1961 Anayasası’nın halk genelinde bir oylamaya tabii tutulmasının ardından Temsilciler Meclisi üyeliğinden istifa etmiştir. İstifa nedenini ise Bursa’da gerçekleştirilen halk oylaması sonucunda kendi düşünce ve davranışlarını benimseyen seçmenlerin azınlıkta olması olarak belirtmiştir.⁴⁵

Öktem’in meclis tartışmalarında söz aldığı oturumlar ve girişken atılımları, daha sonra kendisine Milli Eğitim Bakanlığı görevini sürdüreceği bir sürece sokmuştur. Bu görev kendisine verilene kadar, 1961 Sağlık Bakanlığı Bütçesi, bakanların bir veya birkaçına başbakan yardımcılığı görevinin verilmesi hususunda Bakanlık Kuruluşu hakkındaki kanunun değiştirilmesi, ikinci

39 *Milliyet*, 5 Nisan 1958, s. 3.

40 *Akis*, 7 Haziran 1963, C. 8, S. 213, s. 12.

41 Füzûzan Hüsrev Tökin, *Türk Tarihinde Siyasi Partiler ve Siyasi Düşüncenin Gelişmesi*, Elif Yayınları, İstanbul, 1965, s. 90.

42 973 oy ile seçilmiştir. Bkz. *Akis*, 24 Ocak 1959, C. 14, S. 238, s. 13; 19 Ekim 1964 tarihinde yapılan seçim sonucunda ise parti meclisine giren 40 kişi arasında yer almamıştır. *Milliyet*, 20 Ekim 1964, s. 1-7.

43 *Milliyet*, 31 Aralık 1960, s. 3.

44 *Akis*, 5 Aralık 1960, C. 10, S. 336, s. 26.

45 *Temsilciler Meclisi Tutanak Dergisi*, 13 Temmuz 1961, Oturum: 1, Cilt: 6, Birleşim: 85, s. 185.

karma hükümet programı, TBMM'nin 3 Eylül 1962 tarihine kadar tatil yapması, Sendikalar Kanunu teklifinin geçici bir komisyonda tartışılması ve TBMM Plan Karma Komisyonu'nun bir yenisi seçilinceye dek görevine devam etmesi görüşmelerinde etkin rol oynamıştır.⁴⁶ Öktem, “ödenek meselesi” tartışmaları sonucunda ortaya çıkan CHP-Adalet Partisi koalisyonunun akıbeti görüşmelerine de katılmıştır. Ateşli bir tartışmanın yaşandığı görüşmelerden hemen sonra İsmet İnönü, Kadri Eroğan ve Öktem arasında geçen toplantı sonucunda koalisyonun ne pahasına olursa olsun devam etmesi gerektiği hususunda hemfikir olunmuştur.⁴⁷

27 Mayıs 1960 darbesi sonrasında hapse giren siyasetçilerin affı gündemi, Mayıs 1962'de sık sık tartışılmıştır. Yeni Türkiye Partisi, Adalet Partisi ve CHP'nin merkezinde bulunduğu görüşmeler, farkı ve kararlı söylemler ile çıkmaza girmiştir. 63 CHP milletvekilinin 10 Mayıs'ta acele bir şekilde imzaladıkları önerge,⁴⁸ imzaların tamamının toplanmadan basına sunulması ve sürecin birtakım milletvekillerinden bağımsız gerçekleşmesi sebebiyle parti içinde kargaşaya neden olmuştur. Öktem, önergeyi imzalayan milletvekillerini sert bir dille eleştirmiş ve bu davranış parti içinde gerilim yaratmıştır. Öktem'in bu girişimi “Akis” tarafından “hatalı hareket” olarak değerlendirilmiştir.⁴⁹

Öktem, CHP'nin ideolojik konumunun “ortanın solu” olarak belirlenmesi hususunda parti içinde önemli bir konumda yer almıştır. Nitekim 1962'de partiye yeni bir yön verilmesine dair Parti Meclisi'ne bir önerge sunmuştur. Bu önerge Bülent Ecevit ve Turan Güneş tarafından desteklenmiştir.⁵⁰ Zamanla partinin metası haline gelen bu açılım, mevcut siyasi ortamda da birtakım tartışmalara yol açmıştır. Özellikle 4 Nisan 1962 tarihinde “Yön” dergisinde yayınlanan “CHP: Yön Aranıyor” başlıklı haber, aynı zamanda derginin isminin “Yön” olması ve sosyalizmi destekleyici bir tutum sergilemesi sebebiyle CHP'nin sosyalizme yöneldiği iddialarını ortaya çıkarmıştır.⁵¹ Böylece, parti içinde süregelen bir muhalefet kavramı oluşmuştur. 1965 seçimleri ve daha sonrasında, bu muhalefet kavramı Turhan Feyzioğlu önderliğindeki liderler kadrosu ile Öktem'in de içinde bulunduğu “Ortanın Solu” grubu, bu gruba yakınlığıyla bilinen sol grup ve Cemal Reşit Eyüboğlu önderliğindeki Marksist grup arasında gelişim göstermiştir.⁵²

46 *Kurucu Meclis Tutanak Dergisi*, 25 Şubat 1961, Oturum: 3, Birleşim: 6, s. 387-388; *Millet Meclisi Tutanak Dergisi*, 25 Haziran 1962, Dönem: 1, Cilt: 6, Toplantı: 1, s. 109-114; *Millet Meclisi Tutanak Dergisi*, 5 Temmuz 1962, Dönem: 1, Cilt: 6, Toplantı: 1, s. 203-213; *Millet Meclisi Tutanak Dergisi*, 7 Temmuz 1962, Dönem: 1, Cilt: 6, Toplantı: 1, s. 264-272, 287-290; *Millet Meclisi Tutanak Dergisi*, 7 Eylül 1962, Dönem: 1, Cilt: 6, Toplantı: 1, s. 356-357; *Millet Meclisi Tutanak Dergisi*, 1 Kasım 1962, Dönem: 1, Cilt: 9, Toplantı: 2, s. 4-5.

47 Ödenek görüşmelerinden sonraki “Akis” sayısı “çatırtılı koalisyon” yazılı bir kapak sayfası ile yayınlanmıştır. *Akis*, 8 Ocak 1962, C. 13, S. 393, s. 6; Ödenek meselesinin özeti için bkz. *Akis*, 8 Ocak 1962, C. 13, S. 393, s. 12-13.

48 *Milliyet*, 11 Mayıs 1962, s. 5.

49 *Akis*, 14 Mayıs 1962, C. 24, S. 411, s. 9.

50 Fahri Yetim, “Türk Siyasetinde Hürriyetçi Demokrat Vurgu: Turan Güneş Ekolü”, *Uluslararası Gazi Akça Koca ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu Bildirileri*, ed. Haluk Selvi, M. Bilal Çelik, Kocaeli, 2015, s. 1513. Bu açılımı destekleyenler arasında daha sonra Muammer Aksoy, Muammer Erten, Suphi Baykam, Selahattin Hakkı Esatoğlu, Hüdayi Oral, Nermin Abadan, Orhan Birgit, Lebit Yurdoğlu da dâhil olmuştur.

51 Bkz. *Yön*, 4 Temmuz 1962, s. 5-7. Sanıldığına aksine “Ortanın Solu” kavramı, ilk olarak 1962 ve sonrasında değil, “Akis” dergisinin 31 Ağustos 1960 tarihli sayısında da yer almıştır. *Akis*, 31 Ağustos 1960, C. 18, S. 315, s. 26; Tunay Şendal, “Cumhuriyet Halk Partisi'nde Ortanın Solu İle Başlayan Siyasal Metamorfoza Karşı İç ve Dış Muhalefet”, *Tarih ve Gelecek*, C.6, S. 2, 2020, s. 302.

52 Kurtul Altuğ, *Umudun Tükenişi*, Kervan Yayınları, İstanbul, 1979, s. 107-108. Ortanın Solu açılımı,

2. Milli Eğitim Bakanlığı Sürecinde İbrahim Hulusi Öktem

İbrahim Hulusi Öktem, Milli Eğitim Bakanlığı görevine getirilmeden önce İnönü tarafından kendisine İçişleri Bakanlığı teklif edilmiştir. Öktem ise cevap olarak bu görevi kabul edebileceğini ve nihai kararın İnönü'ye ait olduğunu ifade etmiştir. İkinci aday olarak Hıfzı Oğuz Bekata koalisyon ortaklarının onayına sunulmuştur. Yeni Türkiye Partisi'nin iki aday için de bir sorun olmamasını bildirmesi, ardından Adalet Partisi'nin Bekata'yı Öktem'den daha az "partizan" bulması nedeniyle İçişleri Bakanlığı görevine Hıfzı Oğuz Bekata atanmıştır.⁵³

Bekata görevine devam ederken, dönemin Milli Eğitim Bakanı Şevket Raşit Hatipoğlu, 8 Haziran 1963 tarihinde istifa etmiştir. Ardından İnönü, kabinede revizyona gidileceğini duyurmuştur. 10 Haziran'da ise İnönü, Öktem ile başbakanlıkta bir görüşme gerçekleştirmiş ve kendisine Milli Eğitim Bakanlığına getirildiğini bildirmiştir. Öktem, karar sonrası yaptığı ilk açıklamada eğitim hakkındaki görüşlerinin İnönü ile aynı olduğuna değinmiş ve "Onun benimsediği prensipler, benim de prensiplerimdir" demiştir.⁵⁴ 11 Haziran 1963 – 20 Şubat 1965 dönemini kapsayan Öktem'in bakanlık sürecinde, Türk eğitim sisteminde köklü değişiklikler yaşanmıştır.

Öktem, 15 Haziran'da "Akis" dergisinde yayımlanan "Eğitim davamız üzerinde düşünceler" adlı yazısında mesleki ve teknik öğretim, eğitimde demokrasi, eğitim imkânlarının kullanılması ve öğretmen yetiştirme konuları üzerinde durmuştur.⁵⁵ Derginin bir sonraki sayısı ise "Türkiye'de Eğitim Problemi" yazılı kapak fotoğrafı ile yayınlanmış ve ülke eğitim sistemi Öktem ekseninde detaylı şekilde ele alınmıştır.⁵⁶ Öyle ki, Öktem'in sürekli üzerinde durduğu "öğretmen yetiştirme" problemi uzun süre Türk eğitim sisteminin başlıca sorunlarından biri olmuştur. Öğretmen yetersizliği eğitimi aksatmış ve bir reform yapma gereksinimi ortaya çıkmıştır. Bu kapsamda var olan üniversitelerin de yardımıyla çeşitli eğitim fakülteleri açılması planlanmıştır.⁵⁷

Türkiye Öğretmen Dernekleri Federasyonu, 12 Haziran'da Öktem'i makamında ziyaret etmiştir. Öktem, ziyaret esnasında Köy Enstitüleri'nin kapandığı 1946 yılından itibaren Türk eğitim hayatının bir "duraklama dönemi" içinde bulunduğu söylemiştir.⁵⁸ Köy Enstitülerini destekleyici bir tutum sergileyen Öktem, Bornova CHP İl Kongresi'nde yaptığı bir konuşmada fikirlerini "Köy Enstitülerine komünist damgası vuranlardan şüphelenmek lazımdır. Bunlar ilericiliği ve inkılapları hazmedemeyenlerdir. Köy Enstitülerinden mezun olanların bu memlekete büyük emekleri geçmiştir" şeklinde ifade etmiştir.⁵⁹

8 Haziran 1963 tarihli genel kurul oturumunda, Kastamonu Cumhuriyet Senatosu Üyesi Ahmet Nusret Tuna, Öktem'e ortaokul bulunmayan kasabalardaki öğrencilerin bu nedenle daha yüksek bir tahsil yapamayıp meslek okullarına giremediğini, okumanın şehirli ayrıcalığı olarak çıkarılıp herkesin yeteneğine göre yükselebilmesi için ne düşünüldüğü ve bu doğrultuda atılmış bir adım olup olmadığını sormuştur. Öktem, Beş Yıllık Kalkınma Planından bahsederek bakanlık

muhalefet partileri tarafından da eleştiri oklarının hedefi olmuştur. Bkz. *Milliyet*, 17 Temmuz 1965, s. 3.

53 *Akis*, 20 Ekim 1962, C. 26, S. 434, s. 11-12.

54 *Milliyet*, 11 Haziran 1963, s. 1.

55 *Akis*, 15 Haziran 1963, C. 27, S. 468, s. 11.

56 *Akis*, 22 Haziran 1963, C. 27, S. 469, s. 19-22. Bkz. Ek 2.

57 *Milliyet*, 18 Mayıs 1964, s. 1.

58 *Milliyet*, 13 Haziran 1963, s. 1.

59 *Milliyet*, 1 Temmuz 1963, s. 1.

tarafından alınan önlemleri şu şekilde belirtmiştir:⁶⁰

1. 1963-1964 öğretim yılı ortaokullara alınacak 1300 parasız yatılı öğrenci sayısının 1500'e çıkarılması ve bu miktarın yarısının köy ilkokullarına tahsis edilmesi,
2. Köy çocukları faal 9 ve açılması planlanan 10 yatılı bölge okullarında ilkokul eğitiminden sonra tamamlayıcı bazı meslek kurslarını kapsayan sınıfların açılması ve bu okullara ortaokul sınıflarının eklenmesi,
3. Öğrenci kapasitesi düşük olan okullara devam ettirilmesi için durumu olmayan 500'e yakın öğrenciye burs tahsis edilmesi ve erkek teknik öğretimin 270 gezici kursunun yurdun çeşitli bölgelerinde faaliyette bulunması,
4. Kız teknik öğretiminde, Elazığ Kız Enstitüsünün yatılı kısmına köy çocuklarının alınması ve ilkokul öğrenimi verilerek enstitü mezunu olmalarının sağlanması,
5. İlkokul mezunu kadınların meslek sahibi olmaları amacıyla Akşam Kız Sanat Okullarının sayılarının artırılması ve bu okulların zamanla tüm ilçelerde açılmasının planlanması,
6. Genç kadınlar için açılan 757 köy kadınları gezici kursuna ek olarak her yıl 50 ek kurs açılmasının planlanması,
7. İlköğretmen okullarına alınan öğrencilerinin %75'inin köy okulları mezunları arasından seçilmesi,
8. İmam hatip okullarına yatılı sisteminin getirilmesi ve bir sonraki eğitim yılında 1000 öğrenci alınması.

Aynı oturumda Ege ve Atatürk Üniversitelerine Veterinerlik Fakültesi kurulması, Ankara'da ikinci bir Tıp Fakültesi açılması, İstanbul'da bulunan askeri ve deniz müzelerinin durumu ile bu müzelerin Basın-Yayın ve Turizm Bakanlığı'na bağlanması, İstanbul Yüksek İslam Enstitüsü'nün arsası, Van Milli Eğitim kurumlarının öğretmen ve bina ihtiyacı, Çankırı Kız Enstitüsü'nde gerçekleşen bir olay, Polatlı Ortaokulu'nda yurttaşlık bilgisi öğretmeninin öğrencilere sorduğu sorular, 1962-1963 yıllarında ilkokullarda okuyan öğrenci adedi; kız, erkek, hoca ve okul bakımından yüzdeleri, Batman'da bir sanat enstitüsü veya lise açılması konuları tartışılmıştır.

Öktem, göreve başladığından itibaren üç aşamalı ilk, orta ve yükseköğrenim eğitim sistemlerinde reformun gerekliliği üzerinde durmuştur. Bu aşamada alınan tedbirler ise şu şekildedir:⁶¹

İlköğretim: 7-11 yaş arası tüm öğrencilerin ilköğretim imkânına kavuşması ve eğitim programlarında yapılması planlanan değişiklikler ile köy realitelerine uygun biçimde yetiştirilmesi.

Ortaöğretim: Ortaöğretim sisteminin 19. yüzyıl eskimiş burjuva sisteminden arındırılarak Batı dünyasında olduğu gibi teknik alana kaydırılması ve planın gerçekleştirilme aşamasında hiçbir öğrencinin açıkta bırakılmaması. Böylece 15 yıl içerisinde ortaokul ve liselerde öğrenim gören öğrencilerin %65'inin teknik, %35'inin ise genel öğretim yapan kurumlara yönlendirilmesi.

60 Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi, 18 Haziran 1963, Dönem: 1, Cilt: 11, Toplantı: 2, s. 634-636.

61 Akis, 17 Ağustos 1963, C. 27, S. 477, s. 14.

Yükseköğretim: Kaliteden taviz verilmeden nicel gelişmenin sağlanması. Yeni üniversite ve yetiştirilen yeni öğretim üyeleriyle öğrencilerin yaşama ve çalışma şartlarının iyileştirilmesi. Üniversite kontenjanlarının artırılması. Şebeke temini ve askerlik tecili gibi kişisel çıkarları için yüksekokullara kayıt yapan öğrencilerin ayıklanması.

Bu tedbirler kapsamında hazırlanan üç kanun tasarısı ise şu şekildedir:⁶²

1. Ek ders ücretleri için verilen 5 lirayı orta dereceli okul öğretmenleri için 10, yüksek dereceli okul öğretmenlerine için ise 15 liraya çıkarmak.⁶³

2. Az bir ücretle çalışan ve emekli olduktan sonra herhangi bir maddi garantisi olmayan öğretmenlerin asli maaş kadrolarına alınabilmesi böylece diğer meslektaşları gibi emeklilik haklarından yararlanabilmeleri.

3. Devlet Personel Kanunu'nun yeniden gözden geçirilerek Milli Eğitim Bakanlığı bünyesinde çalışan memurların kadro sorununun çözülmesi.

Öktem, ülke genelindeki din eğitiminin ayrıştırıcı olduğunu⁶⁴ ve imam hatip okullarında İslami felsefeye uygun bir eğitim verilmediği savunmuştur.⁶⁵ Eylül ve Ekim 1963'te yaptığı bir açıklamalarda kendi bakanlığı sürecinde herhangi bir imam hatip okulunun açılmasına müsaade etmeyeceğini, memleketi ileriye köy öğretmenlerinin götüreceğini ve sekiz bölgenin dışında bulunan imam hatip okullarının kapatılacağını beyan etmiştir. Faruk Kadri Timurtaş, Öktem'in bu söylemini şu şekilde eleştirmiştir:⁶⁶

"...İmam hatip okulları, memleketin yarını için zararlı değil, faydalıdır. Öktem, neden tehlikeli olduğunu açıklayamamıştır. İkincisi bu okullar Milli Eğitime bağlıdır. Bir bakan, kendine bağlı bir müessese hakkında şüphe uyandıracak şekilde konuşamaz. Zayıf ve yetersiz buluyorsa kuvvetlendirmeye çalışır, fakat lekelemez. Üçüncüsü ve en önemlisi, Öktem'in imam hatiplerin karşısına köy öğretmenlerini koyarak ayrıcı, bölücü ve ikilik doğurucu bir davranış göstermesidir. Hâlbuki Türkiye'nin yarını, her ikisi de iyi yetişmiş, aydın kafalı öğretmen ve hocaların el ele verip çalışmasına bağlıdır. Gerçek vatanseverlik ve milliyetçilik, zümreleri birbirine düşürmek değil, birbiriyle kavuşturmak demektir."

Tüm bu beyanlara rağmen kendisinin döneminde kapatılan imam hatip okulu olmamış, aksine bu okullara ilk defa parasız yatılı öğrenci alınmasına başlanmıştır.⁶⁷ 2 Ocak 1965 tarihinde ise Ankara'da ilk Bölge İmam Hatip Okulunun temeli atılmıştır.⁶⁸

62 Akis, 24 Ağustos 1963, C. 27, S. 478, s. 5.

63 Bkz. *Milliyet*, 19 Şubat 1965, s. 7.

64 Bir imam hatip okulu öğrencisinin yazdığı anlaşılan "Allah'ını unutup halifeye çattı, Türk kadınının örtüsünü attı" dizeleri bu çıkarımın basit bir örneğidir. Bkz. *Milliyet*, 6 Şubat 1964, s. 7.

65 *Milliyet*, 21 Temmuz 1963, s. 7. Ayrıca Öktem, 1966 yılında mecliste gerçekleştirilen bir oturumda Adalet Partisi vekillerinin imam hatip okullarının arttırılmasına yönelik isteğini hayretle karşıladığını belirterek gereğinden fazla imam hatip yetiştirilmesinin sosyal huzursuzluklara yol açabileceğini söylemiştir. Bkz. *Milliyet*, 4 Ocak 1966, s. 7.

66 Mustafa Özkan, *Faruk Kadri Timurtaş: Hayatı – Eserleri – Eserlerinden Seçmeler*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 2000, s. 248; *Son Havadis*, 29 Eylül 1963.

67 Ruşen Çakır, İrfan Bozan, Balkan Talu, İmam Hatip Liseleri: Efsaneler ve gerçekler, Tesev Yayınları, İstanbul, 2004, s. 62.

68 *Milliyet*, 3 Ocak 1965, s. 7.

Eğitimde laiklik usullerini benimseyen Öktem, bu yüzden “dinsizlik” ile itham edilmiştir. Bu ithamlara karşı ise “*Din mevzuunda yanlış ve sapık bir politikanın karşısındayım. Laiklik prensipleri içinde olmak dinsizlik demek değildir. Din eğitimi memlekete faydalı bir hale sokmak üzere harekete geçtik.*” şeklinde açıklama yapmıştır.⁶⁹ İmam hatip okullarını bitirenlerin mezun olduktan sonra birtakım zararlı ve gerici faaliyetlerde bulunduğunu söyleyen Öktem, bu durumu engellemeyi ve mevcut imam hatip okullarını ıslah etmeyi “vazifesi” olarak adlandırmıştır.⁷⁰ Din eğitimi konusunda yapılması tasarlanan yenilikleri ise şu şekilde özetlemiştir: ⁷¹ “*Ayrı ayrı her birisi ihtisasa dayanan din müfredatı menşei malum olmayan, hatta bir kısmı okuryazar olmayan hocaların elinde kalmaktadır. Bu göz önünde tutulduğundan liseden sonra dört sene okunacak olan Yüksek İslam Enstitüsü kurulacaktır. Şimdiye kadar hasretini çektiğimiz ve başka memleketlerde çok üstün seviyelerde olan din adamları sayesinde, o memleketlerin kalkınmasında müessir olan aydın rehberler yalnız din rehberi değil, cemiyet rehberi hüviyetinde insanlar yetiştirmek ihtiyacındayız.*” Bu görüşler kapsamında Türkiye’deki din bilginleri, 19 Kasım’da Ankara’da düzenlenen bir toplantıya çağırılmıştır.⁷² Ayrıca bir “müdürlük” halinde idare edilen din eğitimi, daha kapsamlı ele alınması açısından “genel müdürlük” haline getirilmiştir.⁷³ Böylece Atatürk’ün görüşleri kapsamında ilmi dayanaklara dayanan din eğitimi, dönemin eğitim politikasına yansıtılmaya çalışılmıştır.

Öktem’in ülkedeki din eğitimi ve imam hatip okulları hakkındaki bu fikirleri, “sağ” kesimin tepkisine neden olmuştur. Necip Fazıl Kısakürek’in kurucusu olduğu “Büyük Doğu” dergisinde, Öktem’in bakanlık döneminde eğitim kurumlarının düzeninin altüst edildiğine değinilmiştir. Öktem’in CHP milletvekili Mustafa Şükrü Koç’un tesiri altında kaldığını yazan dergi, “*ahlak bozgunu*” ve “*maddeci anlayış yatağı*” olarak adlandırdığı Köy Enstitülerinin diriltilmesi ve imam hatip okulları başta olmak üzere her türlü dini eğitim merkezlerinin tasfiye edilerek öğretim sistemlerinin bozulması amacıyla olunduğunu iddia etmiştir. Daha sonra 13-16 Temmuz 1964 tarihinde Eskişehir’de düzenlenen Koç’un başkanı olduğu “Türkiye Öğretmen Dernekleri Milli Federasyonu” kurultayında mahkum komünist öğretmenlere ziyaret kararı alınmasının Öktem ve Koç arasında bir çatışma yarattığı yazılmıştır. Öktem ve Koç’a muhalif bir tavırla yazılan yazıda, “sol” düşüncesinin Türkiye eğitim sistemine entegre edilmeye çalışıldığı ve bakanlığın bu zihniyetten “dezenfekte” edilmesi gerekliliği üzerinde durulmuştur.⁷⁴ Türkiye İşçi Partisi yanlısı “Emekçi” gazetesi ise bakanlığın öğretmen topluluğundaki Atatürkçü ve “ilerici” unsurlara karşı kötü bir tutum sergilediğini savunarak Koç’u destekleyici bir profil çizmiştir. Ziyaret edilen mahkûm öğretmenlerin ise Eskişehir mahalli yöneticilerin haksız tutumu yüzünden iftiraya uğradığı savunulmuştur.⁷⁵ Aynı zamanda kurultay sonrası Ortaöğretim Genel Müdürü Kemal Yılmaz’ın ve üç şube müdürünün istifa etmesi Türkiye Öğretmen Dernekleri Milli Federasyonu’nu destekleyen sosyalist çevre ile Öktem arasında bir cephe oluşturmuştur. Nitekim 8 Ağustos 1964

69 *Milliyet*, 11 Eylül 1963, s. 7.

70 *Milliyet*, 23 Ekim 1963, s. 7.

71 *Milliyet*, 31 Ekim 1963, s. 7.

72 *Milliyet*, 16 Kasım 1963, s. 1.

73 *Milliyet*, 10 Haziran 1964, s. 1.

74 *Büyük Doğu*, 30 Eylül 1964, s. 4-5.

75 *Emekçi*, 25 Temmuz 1964, s. 1-4.

tarihçi “Emekçi” gazetesinde Öktem hakkında “Gericilerle işbirliği yapıyor” başlığı atılmıştır.⁷⁶

Fedai Coşkun’un “gericilik” ve “nurculuk” konusundaki dini yazıları nedeniyle Van’a tayin edilmesi, Coşkun’un bazı yazılarının yayınlandığı “Hürsöz” gazetesinde Öktem’in milliyetçilik karşıtı olması ve eğitim sistemine kendi düşüncesindeki kadroları yerleştirmesi düşüncesiyle yorumlanmıştır. Bu tayin ayrıca Ankara Milliyetçi Öğretmenler Birliği tarafından tepkiyle karşılanmış, Selahattin Arıkan imzasıyla yayımlanan bildiriye Öktem, “*dini savunduğu için*” Coşkun’i feda etmekle ve “*tutumlarıyla adeta bu hastalığa (komünizme) müptela bulunanları desteklemekle*” suçlanmıştır.⁷⁷ Ancak bu suçlama gerçeği yansıtmamaktadır çünkü Öktem, 26 Nisan 1964 tarihinde verdiği bir demeçte komünizmin “nurculuk” altında yayıldığını söyleyerek “*Asırlardan beri milli bütünlüğümüze komünizmi sızdıramayanlar, bu emellerini en kutsal varlığımız olan dinimiz ve ona olan bağlılığımızdan istifade ederek Nurculuk ve çeşitli tarikatlar altında saf ve temiz vatandaşları kandırarak yaymak istiyorlar*” şeklinde konuşmuştur.⁷⁸ 16 Mayıs’ta ise “*Memleketin her yerinde aşırı cereyanların tezahürüne şahit oluyoruz. Düne kadar yurdumuzu tehdit eden aşırı sol cereyanlardı. Şimdi bir de aşırı sağ ve gerici cereyanlar kendisini göstermiştir. Bu da kilit altına alınacaktır. Elverir ki aydınlar milli birliğin korunmasını milli vazife sayсын ve uyanık olsun*” şeklinde bir demeci bulunmaktadır.⁷⁹

Kendisinden önce izlenen ortaöğretim politikalarını eleştiren Öktem, öğretmen ihtiyacına bakılmaksızın birçok lise açıldığını ve ilk tedbir olarak öğrencileri az olan liselerin gözden geçirilerek mevcut öğretmen kadrosunun en iyi şekilde görevlendirmeye çalışılacağını belirtmiştir. Ayrıca lise düzeyinde gerçekleştirilen olgunluk imtihanlarının meslek okullarında da gerçekleştirileceğini söyleyen Öktem, başarı gösteren adayların üniversitelere alınacağını söylemiştir. Bu dönemde, 1963 Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı doğrultusunda meslek ve teknik lise mezunu adayların, üniversite okumaları için “*yetiştigi meslek alanında gerektiği kadar hizmet görerek iş alanının kazandıracağı imkân ve iktidarlardan yararlanması*” şeklinde sınırlanan bir politika izlenmiştir.⁸⁰ Köy Enstitülerine taraf bir tutum sergileyen Öktem, böylece ilkokul mezunlarının ne tahsil yaparsa yapsın kabiliyetlerine göre ortaöğretim ve yükseköğretime hazırlanacağını ve bu şekilde köy çocuklarının yetiştirileceğini savunmuştur. Böylece Köy Enstitülerinin genel karakterine uygun bir sistem oluşturulması ve şekillendirilen öğretmen terfi sistemiyle öğretmen sorununun çözülmesi planlanmıştır.

Öktem, “yedek subaylık” konusunda da birtakım fikirler üretmiştir. Milli Savunma Bakanlığı’nda yapılan çalışmalarda tahsili ilkokul veya üniversite fark etmeksizin, test sonucunda subaylık vasfına hazır olduğu belirlenen adayların askerliği meslek olarak seçebileceği belirtilmiştir. Ancak bu hususta Milli Savunma Bakanlığı ile gerçekleştirilen görüşmelerde net bir karar alınmamıştır. Bu durum bazı tekniker okulu öğrencileri arasında boykota neden olmuştur.⁸¹ Ayrıca Harp Okulu’ndan ilişkileri kesilen öğrenciler, kredi ve burs seçenekleri ile yüksekokullara

76 *Emekçi*, 8 Ağustos 1964, s. 1-4.

77 Pınar Tokaş, *Fedai Dergisi’nde Komünizm (1963-1979)*, Hiperyayın, İstanbul, 2020, s. 25-26.

78 *Milliyet*, 27 Nisan 1964, s. 1.

79 *Milliyet*, 17 Mayıs 1964, s. 1.

80 Erdal Küçük, “Türkiye’de Kademeler Arası Geçiş ve Öğrenci Akışının Gelişimi”, *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, C. 50, S. 1, 2017, s. 65.

81 *Milliyet*, 14 Ocak 1965, s. 7.

yerleştirilmiştir.⁸² Bu yerleştirmeler, Adalet Partisi Milletvekili Şükrü Akkan tarafından üniversiteyi kazanmak için sınava giren lise mezunu adaylara karşı, kontenjanların dolması nedeniyle yapılan bir eşitsizlik olarak değerlendirilmiştir. Ancak Öktem, bu öğrencilerin %90'ının Milli Eğitim Bakanlığı'nın sınavsız girilen okullarına ve kontenjanı dolmamış Erzurum Üniversitesi'ne, geri kalan öğrencilerin ise üniversitelere zorunda oldukları sınavlara girerek kaydolduklarını duyurmuştur.⁸³

Öktem döneminde üniversite sınav sisteminde değişiklik yapılmıştır. Bu değişikliğe göre üniversiteye giriş sınavları Ankara, İstanbul, Ege ve Atatürk Üniversitelerinde aynı zamanda gerçekleştirilmiştir. Böylece üniversitelere girişlerde fırsat eşitliği sağlanmış ve üniversite kontenjanlarındaki fuzuli artışı önlenmeye çalışılmıştır.⁸⁴ 9 Temmuz 1964 tarihinde üniversitelerarası merkezi bir sistemle yapılan sınava 33.763⁸⁵ öğrenci başvurmuştur. İstanbul Teknik Üniversitesi ve Orta Doğu Teknik Üniversitesi bu sistemden ayrı tutulmuştur.⁸⁶ AP İzmir Milletvekili Şükrü Akkan, bu kapsamda başbakana cevaplandırması için üç sorudan oluşan bir soru önergesi vermiştir:

1. Anayasanın 21. maddesi “*Herkes bilim ve sanatı serbestçe öğrenme ve öğretme, açıklama, yayma ve bu alanlarda her türlü araştırma hakkına sahiptir.*” demektir. Bu bilim ve sanat hürriyeti karşısında Türkiye Cumhuriyeti Devletinde lise mezunu her vatandaşın üniversite tahsili yapmak temel hak ve hürriyetlerinden midir?

2. Anayasanın 120. maddesine göre “*Üniversiteler ancak devlet eliyle ve kanunla kurulmaktadır.*” Devletin tekelinde bulunan üniversitelerin geçen senelerin kararları hilâfına üniversitelere girmek hakkını imtihana tâbi tutup neticesinde binlerce lise mezununu bilim hürriyetinden mahrum etmek hakları var mıdır? Bilimsel ve idari özerkliğe sahip bulunan üniversite yetkili organlarının bu hareketleri binlerce gencin bilim hak ve hürriyetlerine tecavüz manasına gelmez mi?

3. Türkiye’imizde özel teşebbüse üniversite kurmak hakkı anayasaca tanınmadığına göre, bu işi tekelinde bulunduran devletin okumak isteyen lise mezunlarını bu haklarından mahrum etmeye kanuni hakkı var mıdır? Kişinin temel hak ve hürriyetlerinden olan bilim ve sanat hürriyetinin sağlanması için yukarıda sayılı engelleri kaldırmakla yükümlü bulunan devletin bir unsuru olarak hükümet ne gibi tedbirler düşünmektedir? Olayda eşitlik hakkının ihlali mevzubahis değil midir?

Bu soru önergesine İnönü adına Öktem cevap vermiştir. İlk soruya, anayasanın 53. maddesinden örnek veren Öktem, devletin, iktisadi ve sosyal amaçlara ulaşma ödevlerini ancak iktisadi gelişme ve mali kaynakların yeterliği ölçüsünde uygulayacağını belirterek her lise mezununa üniversitelerde öğrenim imkânı hazırlama görevinin mali kaynakların yeterliliğine bağlı olarak yerine getirileceğini söylemiştir. İkinci soruya cevap olarak, üniversitelere girişin sınav ile yapılmasını gerektiren meselenin öğrenci alma kapasitelerinin sınırlı olmasıyla ilişkili olduğunu söyleyen Öktem, birinci soruda belirttiği anayasanın 53. maddesine atıf yaparak “*Bu*

82 *Ulus*, 12 Kasım 1963, s. 1-7.

83 *Millet Meclisi Tutanak Dergisi*, 9 Kasım 1964, Dönem: 1,Cilt: 33,Toplantı: 4, s. 160-162.

84 *Milliyet*, 3 Ağustos 1963, s. 7.

85 Bu sayının yarısından fazlasını yeni lise mezunu öğrenciler değil, üniversitede öğrenim gördüğü bölümde başarılı olamayan veya istemediği bir bölümde okuyup bölüm değiştirmek isteyen üniversite öğrencileri oluşturmaktadır. Bkz. *Millet Meclisi Tutanak Dergisi*, 9 Kasım 1964, Dönem: 1,Cilt: 33,Toplantı: 4, s. 161.

86 *Hürriyet*, 19 Eylül 1964, s. 1-9; *Milliyet*, 22 Ekim 1964, s. 1; *Milliyet*, 9 Temmuz 1964, s. 1.

bakımdan üniversite giriş imtihanları, lise mezunu gençlerin okuma hak ve hürriyetine bir tecavüz manası taşıyamaz.” şeklinde yanıt vermiştir. Üçüncü soruya ise, üniversitelerin mevcut kapasitelerinden en iyi şekilde faydalanma yollarının araştırıldığını, Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı doğrultusunda mevcut kapasitenin artırılması ve yeni üniversiteler açılması imkânlarının hazırlandığını belirtmiştir.⁸⁷ Bu doğrultuda daha sonra mecliste İstanbul Üniversitesi Kuruluş Kadroları Kanununa Ek Kanun Tasarısı, Ankara Üniversitesi Kuruluş Kadroları Hakkındaki 5239 Sayılı Kanuna Ek Kanun Tasarılarını ve Ankara’da bir Politeknik Fakültesi kurulması hakkındaki kanun teklifi görüşülmüştür.⁸⁸

Okullardaki sınıf geçme sistemi değiştirilerek dört dersten başarısız olan öğrencilerin sınıfta kalacağı bir sistem oluşturulmuştur. Ayrıca tek dersten kalan öğrencilerin “borçlu” sıfatı ile bir üst sınıfa geçemeyeceği kararlaştırılmıştır.⁸⁹ Bu sistem, öğrenciler arasında bir mağduriyet oluşturmuş ve sınıf geçme sisteminin eleştirilmesine neden olmuştur. Bu mağduriyetler, muhalefetin CHP üzerinde kullanabileceği bir koz olarak yorumlanmıştır. Nitekim muhalefet yanlısı gazeteler, CHP içerisinde toplu istifaların gerçekleştiği konulu haberler yayınlamışlardır. Bu haberler “Akis” tarafından “palavra” ve “yaygara” olarak nitelendirilmiş, yayılmasındaki suç ise Öktem’de bulunmuştur. Bu bağlamda Öktem, Türk milli eğitiminde uygulanan meseleler ile ilgili bakanlığa yöneltilen eleştirileri vurdumduymaz bir tavır ile geçiştirmek ve uygulanan politikaları savunmak yerine alakasız beyanlarda bulunarak polemik tüccarlarına fırsat vermekle itham edilmiştir.⁹⁰

1964 yılında açığa çıkan Kıbrıs Krizi, iki ülke arasında eğitim alanında birtakım tartışmalara yol açmıştır. Aynı dönem yoğun bir şekilde görüşülen ve birtakım tartışmalara yol açan “Özel Öğretim Kurumları Kanunu”⁹¹ ve “Yabancı Okullar Rejimi” konuları, Öktem’in fikirleri doğrultusunda gelişim göstermiştir. Yabancı okulların uluslararası seviyedeki değerlerinin yanında kendi milli özelliklerini benimsetmeye çalıştığını, ortaöğretimin ilk sınıflarından itibaren yaratılmaya çalışılan yabancı kültürün belirli bir atmosfer içinde gösterilmek istendiğini ve belirli derslerin dışında öğrenimin Türkçe yapılması gerektiğini savunan Öktem, Rum azınlık ilkokullarına tanınan hukuk kurallarını aşan hakların kaldırılıp Ruhban Okulu’ndaki yabancı öğrenci sayısının sınırlandırılacağını açıklamıştır.⁹² Bunu 16 Temmuz 1964 tarihli TBMM oturumunda yabancı okulların binalarının genişletilmesini, yeni şube açılmasını ve başka bir konumda bina yapılmasını yasaklayan, binaların yerine yenilerinin inşa edilmesini Bakanlar Kurulu’na, tadilat iznini ise Milli Eğitim Bakanlığı’na bağlayan tasarının kabul edilmesi izlemiştir. Bu kabul, meclis içinde Lozan Antlaşması’na uyulmadığı tartışmalarını ortaya çıkarmıştır. Ancak Öktem, hükümetin bu fikirde olmadığını söyleyerek tasarımı savunmuştur.⁹³ Uluslararası platformlarda Türkiye’nin İmroz (Gökçeada) ve Bozcaada’daki Rum okullarını kapattığını ve adaların etnik yapılarının

87 *Millet Meclisi Tutanak Dergisi*, 9 Kasım 1964, Dönem: 1, Cilt: 33, Toplantı: 4, s. 158-159.

88 *Millet Meclisi Tutanak Dergisi*, 20 Ocak 1965, Dönem: 1, Cilt: 35, Toplantı: 4, s. 4-5; *Millet Meclisi Tutanak Dergisi*, 11 Şubat 1965, Dönem: 1, Cilt: 35, Toplantı: 4, s. 456-457; *Millet Meclisi Tutanak Dergisi*, 26 Mart 1965, Dönem: 1, Cilt: 37, Toplantı: 4, s. 639.

89 *Milliyet*, 27 Kasım 1963, s. 1. Bkz. *Resmi Gazete*, 2 Ocak 1964, s. 14-17; *Akis*, C. 31, S. 535, 18 Eylül 1964, s. 25.

90 *Akis*, 2 Ekim 1964, C. 31, S. 537, s. 18.

91 Bkz. *Resmi Gazete*, 18 Haziran 1965, s. 1-3.

92 Süreyya Özyurtkan, *Başlangıçtan Günümüze Patrikhane Dosyası*, TEM Vakfı Yayınları, İstanbul, 2005, s. 91; *Milliyet*, 5 Temmuz 1964, s. 2.

93 *Milliyet*, 17 Temmuz 1964, s. 1.

değiştirilmeye çalışıldığını öne süren Yunanistan, 31 Ağustos 1964 tarihinde var olan eğitimin statüsünün korunması hususunda UNESCO'ya başvurmuştur. Öktem, bu başvuruya yanıt olarak Türkiye'nin politikasını "Rum okullarının kapatılmış olması asla bahis konusu değildir. Rumca eğitim yasak edilmemiştir. Dil ve din bahislerinden gayrisi Türkçe okutulmaktadır. Okullar orada durmaktadır. Bugünkü idare rejimi 24 sene sürmüştü⁹⁴ ve hiçbir itiraza uğramamış olan rejimdir. Türkiye, sonradan bunu rızası ile değiştirmiştir." şeklinde anlatmıştır.⁹⁵

Öktem, ortaöğretim kapsamında yürütülen bilim ve fen odaklı gelişmelere yoğun ilgi göstermiştir. Türkiye'de fen öğretiminin daha modern bir yapı kazanması için gerçekleştirilen projelerin en detaylısı ise Fen Lisesi Projesi'dir. Bu bağlamda bir Fen Lisesi kurulması tartışmaları Hilmi İncesulu dönemindeki 7. Milli Eğitim Şurası'nda görüşülse de uygulamaya konulması Öktem döneminde mümkün olmuştur. Bu konuda yapılacak çalışmalar 23 Ekim 1963 tarihinde Milli Eğitim Bakanlığı ve Ford Vakfı'nın karşılıklı görüşmeleri ile karara bağlanmıştır.⁹⁶ Nitekim Türkiye'nin ilk fen lisesi Ekim 1964'te Ankara Fen Lisesi adıyla 27 öğretmen ve 102 öğrenci ile eğitime başlamıştır.⁹⁷ Ortaöğretim genelinde meydana gelen bu çağdaşlaşma çabaları, İstanbul Erkek ve Galatasaray Liselerinde karma eğitime geçilmesiyle sürdürülmüştür. İstanbul Erkek Lisesi'ne ilk kız öğrenciler 1964, Galatasaray Lisesi'ne ise 1965 itibarıyla alınmaya başlanmıştır.⁹⁸ İstanbul Erkek Lisesi'ne kız öğrencilerin alınması, lisenin mezunlar derneği tarafından yayınlanan bir bildiriyle protesto edilmiştir. Öktem'e yönelik bu bildirin bir kısmı şu şekildedir: "Lisemiz vekâletiniz kayıtlarında "Erkek Lisesi" olarak müsecceldir. 80 yıllık mazisi bulunan (Erkek Lisesi) isminde ve mazisinde binlerce mezunun manevi hakkı mevcuttur. Mezunlarına mal edilmiş bir unvanın re'sen ve keyfi olarak değiştirilemeyeceği kanaatindeyiz."⁹⁹

Türk Kadınlar Birliği Genel Merkezi, 31 Mart 1964 tarihinde Kız Teknik Yüksek Öğretmen Okulu önüne Zübeyde Hanım heykeli yaptırmıştır. Açılışı İnönü tarafından yapılan heykel, geniş bir siyasi kadronun katılımı nedeniyle basın tarafından yakından takip edilmiştir. Açılış esnasında hazır bulunan Öktem, düşüncelerini "Atatürk'ün annesinin büstünün Kız Teknik Yüksek Öğretmen Okulu'nun önünde yer almış olmasını mutlulukla karşıladım. Türkiye'mizin yeni bir hayat anlayışının sembolü olan en büyük Türk annesinin, Kız Teknik Yüksek Öğretmen Okulu öğrencilerine örnek teşkil edeceğine inanıyorum" şeklinde ifade etmiştir.¹⁰⁰

94 25 Eylül 1951 tarihli 151 sayılı kararla onaylanan "Rum Rahipler Okulu Yönetmeliği". Bkz. *Heybeliada Rum Rahipler Okulu Öğretim Yönetmeliği*, Vasil Vasiliadis Matbaası, İstanbul, 1953, s. 5-27.

95 İlay Romain Örs, *İstanbul Rumlar ve 1964 Sürgünleri: Türk Toplumunun Homojenleşmesinde Bir Dönüm Noktası*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2019, s. 171.

96 Beyhan Zabun, *Ankara Fen Lisesi Monografisi (1964-2004)*, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara, 2007, s. 22.

97 Rifat Önsoy, "Cumhuriyetten Bugüne İlk ve Ortaöğretimimiz ve Bazı Meseleleri", *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, S. 6, 1991, s. 13-14.

98 www.ielev.org.tr/tr/istanbul-erkek-lisesi/iel-tarihcesi-yillara-gore/ (Erişim Tarihi: 9 Ekim 2020); Galatasaray Lisesi'ne ilk aşamada 9 kız öğrenci öğrenim görmüştür. Meral Mercan bunlardan biridir ve 2007-2018 yılları arası Galatasaray Lisesi Müdürlüğü görevi yapmıştır. www.gsl.gsu.edu.tr/tr/tarihce/mudurlerimiz (Erişim Tarihi: 9 Ekim 2020).

99 *Milliyet*, 4 Temmuz 1964, s. 2.

100 *Milliyet*, 1 Nisan 1964, s. 1; Tuğba Belenli, Ayten Kiriş Avaroğulları, "20. Yüzyılda Türkiye'de Kadın Konusunun Tarih Derslerinde Öğretimine Yönelik Bir Değerlendirme: Türk Kadınlar Birliği ve Faaliyetleri", *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 19, S. 2, Aralık 2017, s. 299.

Öktem, Birleşik Arap Cumhuriyeti gibi bazı İslam devletlerinin Panislamizm amacıyla okullara uzanan bir propaganda girişiminde bulduklarını söylemiştir. 13 Mayıs 1964 tarihinde yaptığı basın toplantısında bu durumu “*Türk ulusunun milli şuuru buna hiçbir zaman müsaade etmeyecektir. Meseleyi bu yönden ele almayan, farkında olmadan istismar edilenler daha yakın bir zamanda bu gerçeği anlayacaklardır.*” şeklinde değerlendirmiştir.¹⁰¹

Öktem, 3 Ağustos 1964 tarihinde Türkiye eğitim tarihinde ilk kez geniş ölçüde bir Müzik ve Sahne Sanatları Danışma Kurulu’nu toplantıya çağırmıştır. Bu toplantıda görüşülecek konular şu şekilde planlanmıştır:¹⁰²

1. Sahne ve müzik sanatlarının öğretim ve yürütme faaliyetlerinde görevli kurumların dönemin koşullarına uygun bir biçimde yetiştirilmesi ve yenilerinin kurulması için alınması gereken önlemler,

2. İstanbul Operası ve Şehir Orkestralarının Milli Eğitim Bakanlığı’na devri ve İstanbul Opera Binasında faaliyete geçecek Devlet Tiyatro, Opera ve Balesi’ne verilmesi gereken şekil,

3. Opera ve bale bölümlerinin tiyatro bölümüyle aynı çatı ve bütçe içine alınması ve mesleki özgürlük sağlanması,

4. Sahne ve müzik çalışmalarının yeni bir düzen ile memleket çapında geliştirilebilmesi için bağımsız veya Milli Eğitim Bakanlığı’na bağlı uygun bir idari teşkilat kurulması,

5. Müzik ve sahne sanatlarındaki yaratışların yurt içi ve dışında tanıtılabilmesi için alınması gereken önlemler,

6. Müzik ve sahne sanatçılarının kişisel ve mesleki gelişmeleri için alınması gereken önlemler ve bu alanlardaki özel girişimlere yapılması uygun olacak yardımlar,

7. Müzik ve sahne sanatlarının önemli besteci ve yazarlarının daha çok sayıda yetişebilmeleri için alınması gereken önlemler ve kendilerine sağlanması yararlı olacak maddi ve manevi haklar,

8. Müzik ve sahne sanatlarında çalışanların sosyal durumlarıyla ilgili problemler ve alınacak önlemler.

Toplantı genelinde kabul edilen kararlar ise şu şekildedir:¹⁰³

1. Toplantı sırasında İstanbul ve Ankara’ya yeni bir devlet konservatuvarı açılması,

2. İstanbul Operası’nın bağımsız bir devlet operası haline getirilmesi,

3. İstanbul Şehir Orkestrası’nın bir Devlet Senfoni Orkestrası haline getirilmesi,

4. Ankara Devlet Tiyatrosu bölümlerinin bağımsızlıklarına kavuşturulması,

5. Bölge tiyatrolarının bir an önce açılması,

6. Özel tiyatrolara vergi muafiyeti tanınması,

7. Bina inşa etmek için uzun vadeli kredi sağlanması,

8. Yurtiçi ve yurtdışı turnelerini finanse etmekte yardımlarda bulunulması,

101 *Milliyet*, 14 Mayıs 1964, s. 7.

102 *Akis*, 31 Temmuz 1964, C. 30, S. 528, s. 32-33.

103 *Akis*, 14 Ağustos 1964, C. 30, S. 530, s. 33.

9. Yaratıcı çalışmaların teşvik edilmesi için İnönü Armağanları Kanunu¹⁰⁴ benzeri başka bir armağan sisteminin kurulması,

10. Müzik ve sahne sanatlarının yurtiçi ve yurtdışında daha çok yayılması için alınan önlemler kapsamında bir “Kültür ve Sanat İşleri Bakanlığı” kurulması.

Öktem’in uyguladığı eğitim politikaları, Saadet Evren ve Kamil İnân tarafından “milli menfaatlere aykırı tutumu” gerekçesiyle kendisi hakkında gensoru önergesi verilmesine neden olmuştur. Önerge, ilk başta CHP tarafından kabul edilmesine rağmen AP, Öktem’i destekleyici bir tutum sergilemiştir. AP’nin bu tavrının nedeni ise Öktem’in Milli Eğitim camiası içine aşırı sol kesimin girmesini engellemesi ve bu sebeple görevden alınmak istenmesinin aşırı solcuların amacına ulaşmasına neden olacağı olarak belirtilmiştir.¹⁰⁵ Evren ise Öktem’in sol ve sağ kutuplar arasında dolaştığını öne sürmüştür.¹⁰⁶ Öktem’in bu konudaki savunması, uygulanan eğitim politikalarının Atatürk’ün temel ilkeleri ve 1961 Anayasası’nın ruhuna uygun olduğu yönünde gerçekleşmiştir. Ayrıca Öktem, eğitimdeki temel unsuru Atatürk milliyetçiliğinin çizdiği yol doğrultusunda “batı uygarlığına yaklaşan bir eğitim sisteminin Türkün kendi özüne has eğitimiyle kaynaştırılması” olarak nitelemiştir.¹⁰⁷ Sağ-sol yönelimleri ve “din istismarcılığı” ekseninde süren tartışmalar bir süre devam etmiştir. Yapılan oylamada 165’e karşı 182 oyla gensorunun reddinde karar kılınmıştır. AP Erzurum Milletvekili Turhan Bilgin’in destekleyici tavrına rağmen AP milletvekillerinin geneli Öktem aleyhine oy vermiştir.¹⁰⁸ Bu gensoru öncesi ve sırasında Öktem’in milli eğitim politikalarının CHP içinde birtakım ayrışmalara yol açtığı fark edilmiştir. “Akis” dergisi, Öktem’i “yıpranmış” ve “*Milli Eğitim politikalarını kavrayamayan*” bir politikacı olarak sıfatlandırmıştır.¹⁰⁹ AP’nin bu esnada izlediği politika ise “Yön” dergisi tarafından “*Öktem bir buldozer gibi bize yollar açıyor*” söylemine istinaden “*adı ilericiye çıkmış bir partinin ilerici etiketli bakanına gerici bir politika yaptırmak*” olarak algılanmıştır. Öyle ki, derginin 13 Kasım 1964 tarihli sayısı, kapağında Öktem’in fotoğrafı ve “AP’nin Buldozeri: Öktem” yazılı bir metinle yayınlanmıştır.¹¹⁰ Siyasilerin eğitim anlayışı ise “*...Gericiliği teşvik eden ve destekleyen bir ortam içinde yaşıyoruz. Statükoyu değiştirmek isteyen her fikri komünistlikle damgalamak cereyanı yaygındır. Memlekette hâkim çevreler ve siyasi partiler, bu demagojik gidişe karşı koymak şöyle dursun, değişiklik isteyenlerin komünizm iftiralarıyla baltalanmasından adeta memnundurlar.*” şeklinde özetlenmiştir.¹¹¹ Evren’in Öktem hakkındaki iddiaları, derginin gensorunun sonlanmasından sonra yayınlanan ilk sayısında “İftira makinaları” başlığı altında yorumlanmıştır.¹¹² Evren ise kendisini yaptığı 4 maddelik bir savunma ile savunmuştur.¹¹³

104 Bkz. *Resmi Gazete*, 13 Haziran 1946, s. 2.

105 *Milliyet*, 4 Kasım 1964, s. 7.

106 *Milliyet*, 5 Kasım 1964, s. 1-7.

107 *Milliyet*, 12 Kasım 1964, s. 1.

108 *Milliyet*, 20 Kasım 1964, s. 1-7.

109 *Akis*, 6 Kasım 1964, C. 31, S. 542, s. 11.

110 Bkz. Ek 3.

111 *Yön*, 13 Kasım 1964, s. 4-5.

112 *Yön*, 20 Kasım 1964, s. 5.

113 Bkz. *Yön*, 4 Aralık 1964, s. 5.

Eğitim tartışmaları genelinde Öktem'e karşı alınan cephe, üniversite harçlarına uygulanan zam kararı ile artış göstermiştir.¹¹⁴ Bu uygulama, zamma karşı çıkan üniversite öğrencileri ile harcın gerekli olduğunu savunan öğretim üyeleri arasında birtakım anlaşmazlıklara yol açmıştır. Bu süreç, öğretim üyelerinin bilimi bir ticaret konusu haline getirmesi gerekçesiyle kamuoyu tarafından da sert bir tepkiyle karşılaşıncaya zam kararı bir süreliğine rafa kaldırılmıştır.¹¹⁵ Aynı zamanda üniversitelerin köklü bir reforma ihtiyaç duyduğunu düşünen Öktem, bazı öğretim üyelerini üniversitelerde az ders saati almaları konusunda eleştirmiştir. Tüm bu olaylar ve üniversite eğitimindeki çıkmaz, birtakım akademisyenler ile Öktem arasındaki ilişkinin gerginleşmesine neden olmuştur. Nitekim bu durum Öktem'in bazı öğretim üyeleri tarafından protesto edilmesine yol açmıştır.¹¹⁶ Sosyalist çevre ise öğretim üyelerinin üniversitelerde az ders saati alıp özel sektöre yönelmesini şu şekilde değerlendirmiştir: "Üniversite ve yüksekokullarda profesör ve doçentlere fazla ders saati yükletilmemesinin sebebi, arta kalan zamanlarında bilimsel araştırmalar yapmalarını içindir, özel okullarda ders verip gelirlerini arttırmak için değil. Ya bilim yolunda memlekete hizmet etsinler ya da çifte tedrisat yapıp vatan çocuklarını okutsunlar."¹¹⁷

2009'a kadar uygulanan "Okullarda Merasim Geçişi ve Yönetmeliği", Öktem döneminde yürürlüğe girmiştir. 27 maddeden oluşan yönetmelik, tertipleme, merasim duruşu, merasim geçişi, merasim geçişi sırasındaki selam durumu ile kılık ve donatım esaslarını detaylı bir şekilde ele almıştır.¹¹⁸

Öktem'in bakanlık sürecinde İngiliz ve Amerikan olmak üzere toplam 30 öğretmenin Türk okullarında eğitim vermeye başlaması onaylanmıştır.¹¹⁹

1965 bütçe görüşmeleri sonucunda AP'nin diğer muhalefet partileriyle işbirliği yaparak çoğunluğu sağlaması ve bunun sonucunda tasarının reddedilmesiyle İnönü başbakanlık görevinden istifa etmiş, mevcut kabine feshedilmiştir. Yeni kabine Suat Hayri Ürgüplü başkanlığında Adalet Partisi, Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi, Millet Partisi ve Yeni Türkiye Partisi koalisyonundan oluşturulmuştur. Dolayısıyla İbrahim Hulusi Öktem'in Milli Eğitim Bakanlığı süreci sona ermiştir. Öktem, bakanlığı sürecinden sonra mecliste görüşülen eğitimle alakalı bazı konularda da söz almış ve fikrini beyan etmiştir.¹²⁰

Sonuç

İbrahim Hulusi Öktem'in Demokrat Parti, Hürriyet Partisi, Cumhuriyet Halk Partisi gibi birbirine muhalif partilerde gösterdiği siyasi icraatlar, Türk halkının fikri dünyasını iyi analiz etmesini sağlamıştır. Öktem, 27 Mayıs 1960 darbesinden sonrası uygulanan farklı eğitim politikalarına demokrat ve Atatürkçü bir anlayış getirmiştir. Atatürk ilkelerinden taviz vermeyen

114 Bkz. *Emekçi*, 1 Ağustos 1964, s. 1; *Emekçi*, 25 Eylül 1964, s. 4; *Emekçi*, 2 Ekim 1964, s. 1-3.

115 *Akis*, 27 Kasım 1964, C. 31, S. 545, s. 15; *Emekçi*, 9 Ekim 1964, s. 1.

116 *Milliyet*, 7 Ocak 1965, s. 1; *Milliyet*, 8 Ocak 1965, s. 7.

117 *Emekçi*, 18 Eylül 1964, s. 4.

118 *Resmi Gazete*, 23 Şubat 1965, s. 5-7.

119 *Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA)*, 30-18-1-2 / 172-43-18(10.08.1963); *BCA*, 30-18-1-2 / 173-52-5(30.09.1963); *BCA*, 30-18-1-2 / 173-53-17(18.11.1963); *BCA*, 30-18-1-2 / 176-9-4(14.02.1964); *BCA*, 30-18-1-2 / 177-20-19(11.04.1964); *BCA*, 30-18-1-2 / 177-20-19(11.04.1964); *BCA*, 30-18-1-2 / 177-20-20(11.04.1964); *BCA*, 30-18-1-2 / 179-41-10(14.07.1964); *BCA*, 30-18-1-2 / 180-52-4(31.08.1964); *BCA*, 30-18-1-2 / 180-52-5(31.08.1964).

120 Bkz. *Millet Meclisi Tutanak Dergisi*, 8 Ocak 1973, Dönem: 3, Cilt: 31, Toplantı: 4, s. 615-638.

ve tarafsız bir tutum sergileyen Öktem, eğitim ve meslek hayatı boyunca yer aldığı kurum ve organizasyonlardaki deneyimlerini harmanlayarak bakanlık sürecinde başarılı olabilmıştır.

Öktem'in bakanlık sürecinde Milli Eğitim Bakanlığı'nın ilkökul yatırımları için ayrılan para, 1964-1971 yılları arasındaki ortalamanın üstündedir. 1964'te 630.552.000 ve 1965'te 583.019.000 lira yatırım için ayrılmışken, bu miktar 1964-1971 yılları arası ortalama 456.829.333 liradır.¹²¹ Bu değerler, temel eğitime verilen önemi yansıtmaktadır.

Öğretmen yetiştirme konusunda itinalı bir profil sergileyen Öktem, Türkiye'deki öğretmen yetiştirme sorununa yapıcı yaklaşımları ile çözüm getirmeye çalışmış, uyguladığı eğitim politikalarının merkezine koymuştur. Bu politikalar incelendiğinde, Öktem'in başarılı bir süreç izlediği söylenilebilir. Cumhuriyetin ilanından itibaren on yıllık süreçler göz önünde bulundurulduğunda öğretmen başına düşen öğrenci sayıları 1923-1924 öğretim yılında 33, 1933-1934 öğretim yılında 39, 1953-1954 ve kendisinin bakanlık makamına geldiği 1963-1964 öğretim yılında ise 46'dır.¹²² Bu istatistiklerde okul ve öğretmen artışının paralellik göstermesine rağmen öğrenci sayısında yaşanan hızlı artışın öğretmen başına düşen öğrenci sayısını olumsuz yönde etkilediği anlaşılmaktadır. Ancak Öktem'in bakanlığı sonrası yaşanan on yıllık süreçte 1973-1974 öğretim yılında öğretmen başına düşen öğrenci sayısının 34 olması, öğretmen yetiştirme konusunda başarılı bir süreç izlendiğini kanıtlar niteliktedir.

İmam hatip okullarının işlevi ve eğitimi işleyişi, Öktem döneminde tartışılan başlıca konulardan bir diğeridir. Bu okullar hakkında verdiği demeçler ve uygulanan eğitimde bir modernleşmeye gidilmesini zorunlu görmesi, sağ ideolojiye sahip birtakım basın kaynakları ve milletvekilleri tarafından tepkiyle karşılanmıştır. Bu demeçleri nedeniyle Öktem, eğitim camiasına aşırı sol/komünist düşünceye sahip kişileri yerleştirmekle itham edilmiştir. Ancak anlaşılmaktadır ki, bu ithamlar Öktem'in aşırı sol konusunda verdiği demeçlerle beraber incelendiğinde gerçeği yansıtmamaktadır. Eğitim sistemini herhangi bir siyasi ideolojiye bağlı kalmadan geliştirmek isteyen Öktem, aşırı sol akımların da eğitimde bir sorun teşkil edeceğine inanmaktadır. Öyle ki, sol basın kaynakları da dönem dönem Öktem'e karşı yoğun bir eleştiri mekanizması geliştirmiştir.

Öktem'in eğitim politikasındaki sağ ve sol anlayışı, ileride CHP içerisinde tartışmaya açacağı CHP'nin bir yön bulması gerektiği tartışmasına zemin hazırlamıştır. Anlaşılmaktadır ki CHP'nin Ortanın Solu politikası, Öktem'in eğitim politikasındaki anlayışına büyük ölçüde benzerlik göstermektedir. Bu nedenle Öktem döneminin eğitim icraatlarındaki yönün "Ortanın Solu" olduğu söylenilebilir.

Öktem, Köy Enstitülerinin kırsal alanda yaşayan halkın çağdaşlaşmasında en etkin araç olacağını düşünmektedir. Faydalarının konuşulduğu ancak yeniden oluşturulmasının mümkün olmadığı düşünülen Köy Enstitüleri sistemi, kırsalda oluşturulan birtakım gezici kurslarla yaşatılmaya çalışılmıştır. Eğitimin daha çok teknik boyutunu ele alan gezici kurslar, mesleki eğitimi merkezine alarak "halk eğitimi" kavramının gelişmesine büyük katkı sağlamıştır. İşleyişlerinin hızlandırılması açısından Öktem döneminde 16 Temmuz 1964 tarihli 6/3349 Bakanlar Kurulu kararı vasıtasıyla Köy İşleri Bakanlığı'na devredilen Halk Eğitim Genel Müdürlüğü ve köy-il olmak üzere ikiye ayrılan gezici kursların bir kısmı, eğitimin ulaşılabilirliğini artırarak kapsamının genişletilmesini mümkün kılmıştır.

121 Tahsin Ünal, *Milli Eğitim Davamız*, Berikan Yayınevi, Ankara, 2007, s. 25.

122 Rifat Önsoy, *a.g.m.*, s. 7.

27 Mayıs 1960 Darbesi sonrası Türkiye'nin kendisini içinde bulduğu siyasi çatışma unsurları, bakanlık nezdinde temsil edilen konuların hemen hemen hepsinde etkili olmuştur. 27 Mayıs 1960 sonrası son İnönü hükümetinin Milli Eğitim Bakanı konumundaki İbrahim Hulusi Öktem'in döneminin ivedilikle incelenmesi, kendisinden önceki eğitim hareketlerinin kavranması ve darbe sonrası oluşturulan veyahut oluşturulmaya çalışılan eğitim anlayışının anlamlandırılması açısından faydalı olacaktır.

KAYNAKÇA

A. Arşiv Kaynakları

- Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi*, 30-18-1-2 / 172-43-18(10.08.1963).
Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 30-18-1-2 / 173-52-5(30.09.1963).
Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 30-18-1-2 / 173-53-17(18.11.1963).
Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 30-18-1-2 / 176-9-4(14.02.1964).
Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 30-18-1-2 / 177-20-19(11.04.1964).
Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 30-18-1-2 / 177-20-20(11.04.1964).
Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 30-18-1-2 / 179-41-10(14.07.1964).
Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 30-18-1-2 / 180-52-4(31.08.1964).
Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 30-18-1-2 / 180-52-5(31.08.1964).

B. Resmi Yayınlar

- Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi*, 18 Haziran 1963, Dönem: 1, Cilt: 11, Toplantı: 2.
Heybeliada Rum Rahipler Okulu Öğretim Yönetmeliği, Vasil Vasiliadis Matbaası, İstanbul, 1953.
Millet Meclisi Tutanak Dergisi, 25 Haziran 1962, Dönem: 1, Cilt: 6, Toplantı: 1.
TBMM Albümü 1950-1980, TBMM Basın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü Yayınları, Ankara, 2010.
TBMM Tutanak Dergisi, 11 Eylül 1957, Dönem: 10, Cilt: 20, Toplantı: 3.
Kurucu Meclis Tutanak Dergisi, 25 Şubat 1961, Oturum: 3, Birleşim: 6.
Temsilciler Meclisi Tutanak Dergisi, 13 Temmuz 1961, Oturum: 1, Cilt: 6, Birleşim: 85.
VII. Millî Eğitim Şurâsı Açılış Konuşması (5 Şubat 1962), Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1962.
Millet Meclisi Tutanak Dergisi, 5 Temmuz 1962, Dönem: 1, Cilt: 6, Toplantı: 1.
Millet Meclisi Tutanak Dergisi, 7 Temmuz 1962, Dönem: 1, Cilt: 6, Toplantı: 1.
Millet Meclisi Tutanak Dergisi, 7 Eylül 1962, Dönem: 1, Cilt: 6, Toplantı: 1.

- Millet Meclisi Tutanak Dergisi*, 1 Kasım 1962, Dönem: 1, Cilt: 9, Toplantı: 2.
Millet Meclisi Tutanak Dergisi, 9 Kasım 1964, Dönem: 1, Cilt: 33, Toplantı: 4.
Millet Meclisi Tutanak Dergisi, 20 Ocak 1965, Dönem: 1, Cilt: 35, Toplantı: 4.
Millet Meclisi Tutanak Dergisi, 11 Şubat 1965, Dönem: 1, Cilt: 35, Toplantı: 4.
Millet Meclisi Tutanak Dergisi, 26 Mart 1965, Dönem: 1, Cilt: 37, Toplantı: 4.
Millet Meclisi Tutanak Dergisi, 8 Ocak 1973, Dönem: 3, Cilt: 31, Toplantı: 4.

C. Süreli Yayınlar

- Akis
Büyük Doğu
Cumhuriyet
Emekçi
Hürriyet
Milliyet
Resmi Gazete
Son Havadis
Sosyal Adalet
T.C. Maarif Vekaleti Tebliğler Dergisi
Ulus
Yön

D. Kitaplar

- Ahmad, Feroz ve Turgay Ahmad, Bedia, *Türkiye’de Çok Partili Politikanın Açıklamalı Kronolojisi 1945-1971*, Bilgi Yayınevi, İstanbul, 1976.
- Albayrak, Mustafa, *Demokrat Parti’nin Zor Yılları (1954-1957)*, Mer Ak Yayınları, Mersin, 2020.
- Altuğ, Kurtul, *Umudun Tükenişi*, Kervan Yayınları, Ankara, 1979.
- Atatürk’ün Söylev ve Demeçleri II (1906-1938), Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Yayınları, Ankara, 1997.
- Başgil, Ali Fuat, *27 Mayıs İhtilali ve Sebepleri*, Yağmur Yayınları, İstanbul, 2008.
- Çakır, Ruşen, vd., *İmam Hatip Liseleri: Efsaneler ve gerçekler*, Tesev Yayınları, İstanbul, 2004.
- Hatiboğlu, M. Tahir, *Türkiye Üniversite Tarihi*, Selvi Yayınevi, Ankara, 2000.

Okutan, Çağatay, *Bozkurt'tan Kur'an'a Milli Türk Talebe Birliği (MTTB) 1916-1980*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2004.

Öymen, Altan, *Ve İhtilal*, Doğan Kitap, İstanbul, 2013.

Özkan, Mustafa, *Faruk Kadri Timurtaş: Hayatı – Eserleri – Eserlerinden Seçmeler*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 2000.

Özyurtkan, Süreyya, *Başlangıçtan Günümüze Patrikhane Dosyası*, TEM Vakfı Yayınları, İstanbul, 2005.

Romain Örs, İlay, *İstanbul Rumlar ve 1964 Sürgünleri: Türk Toplumunun Homojenleşmesinde Bir Dönüm Noktası*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2019.

Tokaş, Pınar, *Fedai Dergisi'nde Komünizm (1963-1979)*, Hiperyayın, İstanbul, 2020.

Tökin, Füzuran Hüsrev, *Türk Tarihinde Siyasi Partiler ve Siyasi Düşüncenin Gelişmesi*, Elif Yayınları, İstanbul, 1965.

Ünal, Tahsin, *Milli Eğitim Davamız*, Berikan Yayınevi, Ankara, 2007.

E. Makaleler

Aldıkaçtı, Orhan, “27 Ekim 1957 Milletvekilleri Seçimi”, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, C. 24, S. 1-4, 1959, s. 13-25.

Belenli, Tuğba ve Kiriş Avaroğulları, Ayten, “20. Yüzyılda Türkiye’de Kadın Konusunun Tarih Derslerinde Öğretimine Yönelik Bir Değerlendirme: Türk Kadınlar Birliği ve Faaliyetleri”, *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 19, S. 2, Aralık 2017, s. 287-310.

Çakmak, Diren, “Türk Siyasal Yaşamında Bir Muhalefet Partisi Örneği: Hürriyet Partisi (1955-1958)”, *Gazi Akademik Bakış*, C. 2, S. 3, 2008, s. 153-186.

Hesapçioğlu, Muhsin, “Türkiye’de Cumhuriyet Döneminde Eğitim Politikası ve Felsefesi”, *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, S. 29, 2009, s. 121-138.

Küçüker, Erdal, “Türkiye’de Kademeler Arası Geçiş ve Öğrenci Akışının Gelişimi”, *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, C. 50, S. 1, 2017, s. 43-97.

Önsoy, Rifat, “Cumhuriyetten Bugüne İlk ve Ortaöğretimimiz ve Bazı Meseleleri”, *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, S. 6, 1991, s. 1-23.

Şendal, Tunay, “Cumhuriyet Halk Partisi’nde Ortanın Solu İle Başlayan Siyasal Metamorfoza Karşı İç ve Dış Muhalefet”, *Tarih ve Gelecek*, C.6, S. 2, 2020, s. 281-302.

Tangülü, Zafer, “Demokrat Parti Eğitim Politikaları (1950-1960)”, *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, C. 10, S. 2, Bahar 2012, s. 389-410.

Taşpınar Dağcı, Gül Tuba, “Türk Siyasal Tarihinde Hürriyet Partisi’nin Yeri”, *Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları Dergisi*, S. 8, 2005, s. 15-29.

Temizgüney, Firdes, “1960 Darbesine Giden Süreçte Önemli Bir Kesit: İstanbul Öğrenci Olayları”, *Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi*, S. 27, Bahar 2018, s. 181-211.

Yetim, Fahri, “Türk Siyasetinde Hürriyetçi Demokrat Vurgu: Turan Güneş Ekolü”,

Uluslararası Gazi Akça Koca ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu Bildirileri, ed. Haluk Selvi, M. Bilal Çelik, Kocaeli, 2015, s. 1509-1519.

F.İnternet Kaynakları

Galatasaray Lisesi, www.gsl.gsu.edu.tr/tr/tarihce/mudurlerimiz (Erişim Tarihi: 9 Ekim 2020).

İstanbul Erkek Liseliler Eğitim Vakfı, www.ielev.org.tr/tr/istanbul-erkek-lisesi/iel-tarihcesi-yillara-gore/ (Erişim Tarihi: 9 Ekim 2020).

G. Tezler

Aktaş, İsmail, *Atatürk ve Gençlik*, İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 1993.

Kirişçiöğlü, İlkay, *The Freedom Party and Grand Narratives*, Boğaziçi Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2018.

Zabun, Beyhan, *Ankara Fen Lisesi Monografisi (1964-2004)*, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara, 2007.

EKLER

Ek 1. İbrahim Öktem'in "Komünizmi Biraz Da Ortanın Sağında Arayınız" Demeci Sonrası Yayımlanan Bir Karikatür

Ek 2. 22 Haziran 1963 Tarihli Akis Dergisinin Kapak Sayfası

Ek 3. 13 Kasım 1964 Tarihli Yön Dergisinin Kapak Sayfası

